

తెలంగాణ సాయుధపోరాటం

హైద్రాబాద్ సంస్థానాధిపతి అయిన నిజాం నవాబు యొక్క నియంతృత్వానికి వ్యతిరేకంగా ఆనాటి పూర్వ షాన్ వ్యవస్థను తుదముట్టించడానికి జరిగిన చారిత్రాత్మక తెలంగాణా ప్రజల సాయుధ పోరాటం భారతదేశ స్వాతంత్ర్యం మరియు ప్రజాస్వామ్యం కొరకు జరిగిన పోరాటంలో సువర్ణాక్షరాలతో లిఖించదగిన ఘట్టము. సుమారు 4,000 మంది స్త్రీ, పురుషులు ఆత్మార్పణ చేశారు. తెలంగాణా ఆంధ్ర మహాసభ, భారత కమ్యూనిస్టు పార్టీ ఈ వీరోచిత పోరాటానికి ప్రత్యక్ష నాయకత్వాన్ని అందించాయి.

1946లో ప్రారంభమైన ఈ ప్రజా పోరాటం 1951 చివరి వరకూ నిర్వహించబడింది. 5 సంవత్సరాలు నిరంతరాయంగా ఈ పోరాటం అనేక రంగాలలో మహత్తరమైన విజయాన్ని సాధించింది. నిరంకుశ నైజాంను గద్దెదించడం మొదటి విజయం, భూపంపకం సమస్యను రైతాంగ సమస్యగా ఎలుగెత్తి చాటడం పాక్షికంగానైనా సాధించటం రెండవ విజయం. ఈ సువిశాల ప్రజా ఉద్యమంలో కమ్యూనిస్టులతో పాటు వివిధ రాజకీయ పక్షాలు తమ కర్తవ్యాన్ని నిర్వహించాయి. స్టేటు కాంగ్రెసు కూడా ఈ వెల్లువలో గణనీయ మైన పాత్ర నిర్వహించింది.

పూర్వరంగం:

హైద్రాబాద్ సంస్థానాన్ని అసఫ్ జాహి వంశస్తులైన రాజులు 3 శతాబ్దాలుగా పరిపాలించారు. తెలంగాణా పోరాటం నాటికి పాలించిన నవాబు మీర్ ఉస్మాన్ ఆలీఖాన్ పాదుషా అనే వాడు 7వ రాజు. 16 జిల్లాలతో కోటి 70 లక్షల జనాభాతో కూడిన ఈ సంస్థానం భారతదేశంలోనే అన్ని సంస్థానాలకన్నా పెద్దది. ఈ సంస్థానంలోని అంతరంగిక పరిస్థితి అత్యంత దయనీయంగా నుండినది. సంస్థానములో 40% భాగం జాగీర్లు, మఖ్తాలు, పాయగాలు, ఇనాంలు, చిన్న సంస్థానాల పేరిట నుండేది. వీరంతా నైజాం నవాబులాగా చిన్న చిన్న సంస్థానాధీశులుగా తమ నిరంకుశ పరిపాలనను కొనసాగించేవారు. ఈ సంస్థానాలలో సర్వాధికారాలు, పోలీసు జైళ్లు, కోర్టులతో సహా అన్ని ఆ సంస్థానాధీశుని క్రిందనే కొనసాగేవి. పన్నుల వసూళ్ల ఆదాయమంతా సంస్థాన ఆధీశునికే చెందేవి. నైజాం నవాబు స్వంత ఖర్చుల కొరకని సంస్థానంలోని అనేక గ్రామాలను వాటి ఆదాయాన్ని కేటాయించేవారు. ఈ గ్రామాలు సర్వేఖాస్ గ్రామాలుగా

పిలువబడేవి. ఇవి ఎక్కువగా హైద్రాబాద్ పట్టణానికి దగ్గరగా నలువైపులా వుండేవి. ఈ గ్రామాలలోని ఆర్థిక వ్యవస్థ సర్వం నిజాం ఏజంట్ల కబంధ హస్తాలలో కేంద్రీకృతమై యుండేది. దాదాపు సగభాగముగానుండిన ఈ మొత్తం గ్రామాలలోని ప్యూడల్ వ్యవస్థ ఆ గ్రామాల ప్రజల జీవిత పార్శ్వాలన్నింటిలో వుండి ప్రభావితం చేసింది. అర్థ బానిస విధానాలు అక్షరాలా అనుసరించబడేవి. మిగతా సగభాగముగా నుండిన గ్రామీణ జీవితం కూడా ప్యూడల్ భూస్వామ్య వ్యవస్థలోనే వుండినది. ఈ గ్రామాలని ఖాల్సా గ్రామాలని పిలిచేవారు. వెనుక నైజాం ప్రభుత్వానికి ప్రజలనుండి పన్నులు వసూలు చేసి పెట్టే మధ్య దళారీ వ్యవస్థ వుండేది. మొదటి సర్ సాలార్జంగ్ ప్రధానిగా నున్నపుడు ఈ వ్యవస్థను రద్దుచేసి సెటిల్మెంట్ విధానాన్ని ప్రవేశపెట్టి ప్రభుత్వమే తమ యంత్రాగం ద్వారా ఈ ప్రజలనుండి పన్నుల వసూళ్ళు చేయడం ప్రారంభించింది. అప్పుడు పదవుల నుండి తొలగించబడిన ఈ భూస్వామ్య వర్గానికి, నైజాం ప్రభుత్వం దేశముఖలు, సర్ దేశముఖలు, దేశ పాండ్యలు, సర్దేశపాండ్యలు అనే బిరుదల నిచ్చింది. మధ్య దళారీల పాత్ర ద్వారా వచ్చే ఆదాయాన్ని తొలగించినందులకు వారికి ప్రతి సంవత్సరం కొంత పారితోషికం ఇవ్వబడ్డది. దీనిని రుసుం లేక మన్నబు అనేవారు. ఆనాటి రాజకీయ వ్యవస్థలో ఈ దేశముఖులకు, దేశ పాండ్యలకు జాగీరు మక్తాదారుల సరసన గౌరవస్థానం వుండేది. ఈ దేశముఖలు తమ స్వంత కమతాలుగా సాగుతున్న మంచి భూములన్నింటినీ సొంత పట్టాలుగా సెటిల్మెంటు చేయించుకొన్నారు. అదీకాక అనేక సందర్భాలలో రైతులు పొట్టగొట్టుకొని స్వాధీనం చేసుకొని అనుభవించిన భూములను కూడా బలవంతంగా వీరు దురాక్రమణ చేసుకొన్నారు. దీనికి తోడు 1929 నుండి ప్రపంచ వ్యాపితంగా వచ్చిన ఆర్థిక సంక్షోభం రైతాంగ ఆర్థిక వ్యవస్థను తునాతునకలు చేసింది. భూమి శిస్తు చెల్లించలేని కారణంగా రైతాంగం తమకున్న స్వల్ప పట్టా భూకమతాలకు రాజీనామాలు పెట్టవలసి వచ్చింది. దీనిని అదునుగా తీసుకొని భూస్వాములు మరింతగా భూములను ఆక్రమించుకొన్నారు. ఈ విధంగా రైతువారీ సెటిల్మెంటు జరుపబడిన ఖాల్సా ప్రాంతాలలో కూడా ప్యూడల్ భూస్వామ్య వ్యవస్థ బలపడింది. జాగీరు గ్రామాలలో అనుసరించబడే దోపిడీ విధానాలు పద్ధతులు అన్నీ ఖాల్సా గ్రామాలలో కూడా మరో రూపములో అనుసరించబడేవి. పన్నుల భారం, వెట్టి చాకిరీ చేయించుకొనడం, క్రూరహింసలకు గురి చేయడం, భయంకర వాతావరణాన్ని నెలకొల్పి కొనసాగించడం అన్ని ప్రాంతాలలోనూ సాధారణ విధానముగా కొనసాగింది. భూస్వాములు తమ స్వంత వ్యవసాయంతో పాటు అత్యధిక భాగం కౌలుదారులచే చేయించుకొనేవారు. మూడువ వంతుకు తగ్గకుండానే వ్యవసాయ పంటలు భూస్వాములకు అప్పగించబడేవి.

వెట్టి చాకిరీ విశృంఖలంగా కొనసాగేది. గ్రామ రైతులందరూ తొలకరి రాగానే తమ అరకలు సిద్ధం చేసుకొని మొదలు భూస్వాముల భూములు దున్ని విత్తనాలు వేసి

ఆ తరువాతనే తమ స్వంత కమతాలలో సేద్యం చేసుకోవలసి వచ్చేది. భూస్వాముల అవసరాల కొరకై అడవి నుండి ఉచితంగా కర్ర సరఫరా చేసే బాధ్యత, ఎడ్లు, బండ్లు గల రైతులపై నుండేది. గ్రామ సామూహిక ఎరువు మొత్తం భూస్వాముల పొలాలలోకి చేర్చవలసిన బాధ్యత గూడా ఈ రైతుల పైననే వుండేది. గ్రామములోని వెనుకబడిన తరగతులు, హరిజనులు, గిరిజనులు విధిగా నిర్ణీతమైన ఏదో ఒక పద్ధతిలో ఫలితము లేని సేవ, ఉచిత సేవ అనగా వెట్టి చాకిరీ చేయవలసి వచ్చేది. ఉదాహరణకు హరిజనులు వారి కుటుంబాలను భాగాలుగా లెక్కించుకొని ఈ భూస్వాముల కుటుంబాలకు వంతుల వారీగా వారి వ్యవసాయం చేయవలసిన విధి వుండేది. పంటలో నుండి ఏదో కొంత భాగం దాన రూపంలో భూస్వాములు ఇచ్చే దానితో సంతృప్తి పడవలసిందే గానీ వారికి జీత భత్యాల లెక్క అంటూ వుండేది కాదు. భూస్వాముల వ్యవసాయంలో చనిపోయిన జంతువుల తోళ్ళను శుభ్ర పరచడం, వాటితో చెప్పలు కుట్టడం, ఇతర పరికరాలు తయారు చేయడం అదే విధంగా ఈతచెట్ల నారతో త్రాళ్ళు పేనడం అవసరమున్నన్ని అందివ్వడం, చీపుర్లు తయారు చేసియివ్వడం ఇవన్నీ హరిజనుల వంతు. ఏ రాత్రి ఏ పగలు ఇటువంటి ఏ అవసరమైనా వెంటనే సరఫరా చేయవలసిన బాధ్యత “అ వంతు మాదిగది” అందులో ఏలోటు జరిగినా ఆ భూస్వామి కోపతాపాలకు గురి కావలసి వచ్చేది. ఏ మాత్రం బదులు లేక ఎదురు మాట్లాడినా భూస్వాముల ఆగ్రహానికి బలి కావలసి వచ్చేది. హరిజనులు, గిరిజనులు, చాకలి, మంగలి వంటి దళిత వర్గాల వారిని వారు చేసిన తప్పులకు శిక్షగా బరిగెలతో కొట్టడం, వంగబెట్టి వీపుపై రాళ్ళు ఎత్తడం, ముంతలో నిప్పుచేసి అందులో మిరపకాయలు వేసి ఘాటైన ఆ పొగమంటను ముక్కుకు కట్టడం ఇవి సామాన్యమైన చిత్రహింసలే. చాకలివాళ్ళు ఉచితంగా బట్టలు ఉతికేవారు. మంగలివారు క్షురకర్మలే కాకుండా భూస్వాముల ఇంట్లలో సాయంకాలం దీపాలు వెలిగించడం, పడకలు సిద్ధం చేయడం వంటి పనులు చేసేవారు. అన్ని కులాలకు అన్ని రకాల వారు వారి వృత్తికి తగినటువంటి వెట్టి చాకిరీ బాధ్యతలుండేవి. చివరకు బ్రాహ్మణులు, అయ్యవారలు వారు కూడా ఈ విధినుండి తప్పించుకోడానికి వీలు లేదు. వారు ఈ దేశముఖుల భూస్వాముల ఇంట్లలో సంవత్సరాంతం అవసరమయ్యే విస్తరులు కుట్టి అప్పగించవలసిన బాధ్యత గలిగి యుండేవారు. ఈ విధంగా వెట్టి చాకిరి ఆనాటి బానిస బ్రతుకులను నిరూపించింది.

ప్రభుత్వోద్యోగులు గ్రామానికి వచ్చినప్పుడు అవసరమైన ఏర్పాట్లన్నీ గ్రామాధికారులైన డేక్ముఖ్లు వారి గుమాస్తాలు సామాన్య ప్రజలచే ఉచితంగా నిర్బంధంగా చేయించేవారు. మసీదులో లేక చావడిలో శుభ్రం చేసి మంచాలు వేసి, మంచినీళ్లు ఏర్పాటు చేయవలసిన బాధ్యత గ్రామ చాకలి వాండలది. వారి దస్త్రాలను, మూటలను ఒక గ్రామం నుంచి మరొక గ్రామానికి మోసుకొని పోవలసిన బాధ్యత మాల మాదిగలది. ఉద్యోగస్థులకు

ఇష్టాన్నము వండి పెట్టవలసిన బాధ్యత కుమ్మరులది. వంటలకు సరిపడే సామగ్రి నేయితో సహా అందించ వలసిన బాధ్యత కోమటి వాండ్రది. ఇటువంటి పరాన్నజీవి పద్ధతులను పట్టుదలతో అమలు జరుపుతూ గ్రామ జీవితాన్ని శాసించేవారు.

చెక్కు చెదరని నిరంకుశ వ్యవస్థలో పౌరసత్వాలు పూర్తిగా మృగ్యం. సంస్థాన వ్యాపితంగా ప్రజలు ఎక్కడ ఏ సమావేశాన్ని లేక సంఘాన్ని ఏర్పాటు చేసుకోవలసి వచ్చినా ప్రభుత్వ అనుమతి పొందటం అనివార్యం. అందుకు ఒకటికి మించి నాలుగైదు కాగితాలు నింపి వివిధ అధికారులకు దరఖాస్తులు పెట్టితే గానీ ఆ విషయం పరిశీలించబడేది గాదు. పరిశీలన తరువాత అనుమతి కాస్తా నిరాకరించబడేది. ఎక్కడైనా పౌరపాటున అనుమతి లేకుండా ఏ కారక్రమం నిర్వహించబడినా తుదకు ఇంటి లోపల సమావేశం లాంటిది జరిగినా దానికి సంబంధించిన వారు కూడా తీవ్ర నిర్బంధ విధానానికి గురి చేయబడేవారు. సంస్థానం తెలుగు, మరాఠీ, కన్నడ భాషలు మాట్లాడే ప్రజలతో కూడుకున్నవి. అందులో తెలుగువారు సగానికి సగం. ఈ ప్రజలు తమ మాతృ భాషను ఏ మాత్రం ఆరాధించుకునే అధికారం కలిగి వుండేవారు కాదు. ప్రాథమిక స్థాయి నుండి ఉన్నత విద్య వరకూ ఉర్దూ మాధ్యములోనే విద్య గరుపబడేది. తెలుగు పుస్తకాలు, పత్రికలు అసలు వుండేవి కావు. 20వ శతాబ్దపు మూడవ దశకము నుండి అక్కడక్కడా తెలుగు పత్రిక ప్రచురణలు రావడం ప్రారంభమైంది. ఎక్కువ భాగం ఆంధ్ర ప్రాంతం నుండి దిగుమతి చేయబడినవే. తెలుగు భాష రాదని ఆ నాటి పాలకులు “తెలంగీ బేథంగీ” అని వెక్కిరించేవారు. గ్రంథాలయములు, పఠశాలయాలు పేరుకు కూడా లేవు. పరిపాలన సంపూర్ణముగా నైజాముచే నామకరణము చేయబడిన ప్రధానమంత్రి అతని సలహాదారుచే నిర్వహించబడేది. బ్రిటీషు ఇండియాలో వున్న కనీస, పరిమిత, పరోక్ష ఎన్నికలు కూడా వుండేవి కావు. హిందువులూ అత్యధికులుగా వున్నప్పటికీ వారి మత సంస్థలను పోషించుకోవడం, ఇష్టదేవతలను ఆరాధించుకోవడం కూడా పెద్ద సమస్యగా వుండేది. మత సంబంధ సమావేశాలు, ఊరేగింపులు, ఉత్సవాలు, పోలీసుల కఠినమైన నిఘాలోనే జరిగేవి. పరిపాలనలో ముస్లిం మతస్థులకు ప్రధాన బాధ్యత ఇవ్వబడేది. హిందువులలో భూస్వామ్యవర్గాలకు చెందినట్టి ఉర్దూ భాషలో ప్రావీణ్యత కలిగినట్టి కొందరికి మాత్రమే అవకాశాలు దొరికేవి. ముస్లిం మత ప్రజానీకానికి అత్యధిక ప్రోత్సాహం లభించేది. హిందువులను ముఖ్యముగా దళితులైన హరిజనులను ఇస్లాం మతంలోకి మార్చటం పెద్ద ప్రయత్నంగా కొనసాగింది. “తల్లీగ్-ఇస్లామ్” అను సంస్థ ఈ మతమార్పిడి కార్యక్రమాన్ని నిర్వహించింది. ఈ మత మార్పిడి కార్యక్రమాలు హిందువులలో సంచలనానికి కారణ భూతమైనవి. హిందువులు కూడా మతం మార్చబడిన హిందువులను తిరిగి మతంలోకి చేర్చుకొని శుద్ధి కార్యక్రమాలను చేపట్టారు. ఒక దశలో ప్రభుత్వం ఈ రెండు రకాల మత మార్పిడి సంస్థలపై నిషేధాన్ని విధించింది. ముస్లిము మత ప్రచారం నిరంతరాయంగా ప్రభుత్వం యొక్క ప్రత్యక్ష ప్రోత్సాహంచే

నిర్వహించబడేది. నిజాం రాజు దైవాంశ సంభూతుడని ఆచంద్రార్కం అసఫ్ జాహీ వంశం వర్ణిల్లుతుందనీ ఈ సంస్థానంలో ప్రతి ముసల్మానులు ఒక రాజు అని ప్రచారం కొనసాగేది. దీనివల్ల ముస్లిం ప్రజలు మత పిచ్చితో గ్రుడ్డి హిందూ ద్వేషముతో నిజాం ప్రభుత్వాన్ని రక్షించుకొనే లక్ష్యంతో సంఘాలు, సమావేశాలు నిర్వహించేవారు. ముస్లింల ఐక్య సంఘటన అను అర్థాన్ని కల్పించే “మజ్లిస్ - ఇత్తెహదుల్ - ముసల్మీన్” అను సంస్థను ప్రారంభించి కొలది కాలములోనే రాష్ట్ర వ్యాపిత ముస్లిం ఉద్యమంగా వ్యాపింపజేశారు. దీనికి ప్రతి క్రియగా హిందువులలో మత సాంఘిక సంచలనం సంతరించుకొన్నది. అందులో అభ్యుదయ రాజకీయ శక్తులు తల ఎత్తడం ప్రారంభమైంది. ఆర్య సమాజ ప్రచారం, ప్రారంభమై చైతన్య యువకులైన హిందువులకు సమావేశ కేంద్రముగా పరిణమించింది. ముస్లిం మత ప్రచార నిరోధక శక్తిగా ఆర్య సమాజం అవతరించింది. హిందూ ధర్మ ప్రచారం చాటున స్వేచ్ఛా స్వాతంత్ర్య సంకేతాలు కూడా ప్రచారం చేయబడేవి.

నిజాం పాలకులు తమ నిరంకుశ పరిపాలనకు పెద్ద అండగా బ్రిటీషు సామ్రాజ్య వాద పరిపాలనను ఎంచుకొనేవారు. బ్రిటీషు సామ్రాజ్యవాదులు తమ అధికార విస్తరణలో ఈ అసఫ్ జాహీ వంశీయులను పెద్ద ఎత్తున ఉపయోగించు కొన్నారు. అందుకే దేశంలో అనేక సంస్థానాధీశులు వున్నప్పటికీ బ్రిటీషు వారు నిజాం సంస్థానాన్ని దాని పాలకులను “పెద్ద విశ్వాస పాత్రులుగా” గుర్తించేవారు. వీరి సేవలను మెచ్చుకొని నమ్మకమైన అధికారులకు “ఒబీడియంట్ ఆఫ్ బ్రిటీషు ఎంపైర్” (ఒ.బి.ఇ.) అను బిరుదాంకితం చేసేవారు.

ఇటువంటి ఆర్థిక సాంఘిక, సాంస్కృతిక రాజకీయ పరిస్థితులు నిజాం రాచరికాన్ని ఒక బలహీనమైన పునాదిగా కనబడతాయి. ప్రజలలో చైతన్యం, జాగృతి పెరిగిన కొలది ఉన్న కాస్త పునాదులు సంకుచితం కావడం, బలహీనపడడం జరిగింది. తెలుగు, మరాఠీ, కన్నడ భాషలు మాట్లాడే ప్రజలలో భాషా సాంస్కృతిక సంఘాలు ఆవిర్భావం పొందడం జరిగింది. విద్యార్థి, యువకులపై జాతీయ, అంతర్జాతీయ పరిస్థితులు ప్రధానంగా నికృష్టమైన అంతరంగిక పరిస్థితులు తమ ప్రభావాలను వేయడం జరిగింది. ఉదాహరణకు 1922లో హైదరాబాదులోని వివేక వర్ధనీ థియేటరులో ఒక హిందూ సాంఘిక సభ జరిగింది. ఆ సభలో ప్రసంగాలన్నీ ఉర్దూలోనూ, మరాఠీలోనూ జరిగినవి. ఒకే ఒక వక్త, ప్లేడరు తెలుగులో మాట్లాడబోయాడు. సభికులంతా హేళన చేసి ఆయనను మాట్లాడనీయలేదు.

తెలుగు భాషకు, తెలుగు వక్తకు జరిగిన అవమానాన్ని గమనించిన కొందరు ముఖ్యులు ఆంధ్రభాషకు, సాంస్కృతికి సముచితస్థానం కల్పించాలన్న ఆశయంతో “ఆంధ్రజనసంఘం” స్థాపించారు. ఇది ఆంధ్రమహాసభకు నాందీవాచకం పలికింది. ఆ

తరువాత రెండు సంవత్సరాలలో నిజాం రాష్ట్రములోని తెలుగు సంస్థలన్నీ కలిసి ఆంధ్రజన కేంద్రసంఘాన్ని ఏర్పాటు చేశాయి. ఈ కేంద్రసంఘానికి కీ.శే. శ్రీ మాడపాటి హనుమంతరావుగారు కార్యదర్శిగా వుండేవారు. ఈ సంఘం ప్రపథమంగా “వెట్టి చాకిరి, వర్తకసంఘం” అన్న రెండు కరపత్రాలను ప్రచురించింది. మొదటిది సామాన్య ప్రజలకు సంబంధించినది కాగా రెండవది అధికారులకు వర్తకులు ఉచితంగా సరుకులు సప్లైచేసే పద్ధతికి వ్యతిరేకంగా నున్నది. ఈ కేంద్రసంఘం క్రమంగా పరిణతిచెంది తెలుగు ప్రజల అన్నిరకాల ఉద్యమ ప్రవాహాల కేంద్రముగా మారింది. 1930లో ఆంధ్రజన కేంద్రసంఘం జోగిపేటలో ప్రథమ ఆంధ్రమహాసభని నిర్వహించింది. దానికి శ్రీ సురవరం ప్రతాపరెడ్డిగారు అధ్యక్షత వహించారు. హైదరాబాదునుండి శ్రీ రావి నారాయణరెడ్డి, శ్రీ ఆరుట్ల రామచంద్రారెడ్డిగారలతో కూడిన 15 మంది యువకదళం మహాసభకు వలంటీర్లుగా సైకిళ్లపై జోగిపేటకు వెళ్లింది. 1931లో శ్రీ బూర్గుల రామకృష్ణారావుగారి అధ్యక్షతలో ద్వితీయాంధ్ర మహాసభ దేవరకొండలో జరిగింది. అభ్యుదయ భావాలుగల యువతరం గ్రామాలలో ప్రచారంచేస్తూ మహాసభలో పాల్గొన్నది. తృతీయాంధ్ర మహాసభ ఖమ్మంలో 1934లో జరిగింది. పులిజాల వెంకట రంగారావు దీనికి అధ్యక్షత వహించారు. 1935 డిసెంబరులో చతుర్థాంధ్ర మహాసభ కరీంనగర్ జిల్లా సిరిసిల్లాలో జరిగింది. దీనికి ఆంధ్రోద్యమ స్థాపకులైన మాడపాటి హనుమంతరావుగారు అధ్యక్షత వహించారు. 1936లో 5వ ఆంధ్ర మహాసభ షాద్ నగర్లో జరిగింది. దీనికి కొండా వెంకటరంగారెడ్డిగారు అధ్యక్షత వహించారు. 6వ ఆంధ్ర మహాసభ 1937లో నిజామాబాదులో జరిగింది. దీనికి శ్రీ మందుముల నరసింగరావు అధ్యక్షత వహించారు. 7వ ఆంధ్ర మహాసభ హైదరాబాదు జిల్లా మల్కీపురంలో 1940లో జరిగింది. దీనికి మందుముల రామచంద్రారావు గారు అధ్యక్షత వహించారు. 8వ ఆంధ్ర మహాసభ నల్గొండ జిల్లా చిలుకూరు గ్రామంలో 1941లో జరిగింది. దీనికి సుప్రసిద్ధ కమ్యూనిస్టు నాయకులు తరువాత జరిగిన తెలంగాణా సాయుధ పోరాట నిర్మాత అయిన శ్రీ రావి నారాయణ రెడ్డి గారు అధ్యక్షత వహించారు.

ఈమహాసభకు అనేక విషయాలలో గత మహాసభలతో తేడా వుంది. “ఈ మహాసభ యొక్క అగ్ర ఆసనాధిపతి పేరు వినగానే ఎనిమిదవ మహాసభనుండి ఆంధ్ర నాయకత్వమొక కొత్త మార్గం అనుసరించుచున్నదని తోచక మానదు.” అని కీర్తిశేషులు శ్రీ మాడపాటి హనుమంతరావుగారు రచించిన ఆంధ్రోద్యమయను గ్రంథములో ఈ విశేషాన్ని ఉటంకించారు. 9వ ఆంధ్ర మహాసభ 1942లో శ్రీ మాదిరాజు రామకోటేశ్వరరావు గారి అధ్యక్షతన వరంగల్లు తాలూకా ధర్మవరంలో జరిగింది. 10వ ఆంధ్ర మహాసభ హైదరాబాద్లో జరిగింది. శ్రీమతి సరోజినీదేవి కుమారుడు డాక్టరు జయసూర్య ఆహ్వాన సంఘాధ్యక్షులుగా పనిచేశారు. అధ్యక్ష పదవికై మితవాద వర్గ ఆభ్యర్థి శ్రీ కొండా వెంకట రంగారెడ్డి మరియు అతివాదుల ఆభ్యర్థి శ్రీ బద్ది ఎల్లా రెడ్డి గారల మధ్య తీవ్రమైన

పోటీ జరిగింది. కొద్ది మెజారిటీతో శ్రీ కొండా వెంకట రంగారెడ్డిగారు గెలుపొందారు. 11వ ఆంధ్ర మహాసభ 1944లో భువనగిరిలో జరిగింది. ఈ మహాసభలో కూడా అధ్యక్షపీఠాన్ని ఆక్రమించుకోడానికి మితవాదులు ప్రయత్నంచేశారు. అతివాదుల నిర్మాణబలాన్ని చేధించలేక అసలు ఆంధ్రమహాసభ వేదికనుండే నిష్క్రమించారు. శ్రీ రావి నారాయణరెడ్డిగారు ఏకగ్రీవంగా అధ్యక్షులుగా ఎన్నుకోబడ్డారు. ఈనాటికి ఆంధ్ర మహాసభ, కమ్యూనిస్టులు, అతివాదులు, ప్రజాస్వామ్యవాదుల చేతిలో - ఒక బలమైన ఆయుధంగా రూపొందింది. నైజాం నిరంకుశ పాలన పూర్వ షల్ వ్యవస్థను పెకిలించి వేయనిదే హైదరాబాదు సంస్థానాన్ని విచ్ఛిన్నం చేసి భాషా ప్రయుక్త రాష్ట్రాలు ఏర్పడనిదే ప్రజలకు విముక్తిలేదని కృతనిశ్చయంగా ప్రకటించడం జరిగింది.

రెండవవైపు హైదరాబాద్ సంస్థానంలో ఏర్పడిన స్టేటు కాంగ్రెసు 1938లో నిర్వహించిన సత్యాగ్రహోద్యమం నిజాం పరిపాలనను కూలద్రోయడానికి ఉద్దేశించబడిన ప్రజా ఉద్యమాలకు దోహదం చేసింది.

భారత కమ్యూనిస్టుపార్టీ, సంస్థానంలో రాజకీయ పరిణామం క్షుణ్ణంగా పరిశీలించింది. స్టేటుకాంగ్రెసులోని వామపక్షాలతోనూ, కామ్రేడ్స్ అసోసియేషన్ పేరుతో నిర్మాణమవుతున్న యువతరంతోనూ సన్నిహిత సంబంధాలను ఏర్పరచుకొన్నది. శ్రీ రావి నారాయణరెడ్డి, బద్దం ఎల్లారెడ్డి, ఆరుట్ల లక్ష్మీనరసంహారెడ్డి వంటి తెలంగాణా స్టేటు కాంగ్రెసు నాయకులను కమ్యూనిస్టులుగా మార్చింది. కామ్రేడ్స్ అసోసియేషన్ నాయకులైన ముఖ్మం మొహియుద్దీన్, రాజ బహద్దూర్ గౌర్ గారలు కమ్యూనిస్టు నాయకులుగా ఎదిగిన శ్రీ దేవులపల్లి వెంకటేశ్వరరావు, యస్. రామనాథం తదితర వామపక్ష భావాలుగల యువకులెందరో కమ్యూనిస్టుపార్టీలో చేరారు. మరట్వాడాకు చెందిన శ్రీ చంద్రగుప్త చౌదరి, వి.డి. దేశపాండ్యగారలు కమ్యూనిస్టు పార్టీలో చేరిపోయారు. ఈవిధంగా తెలంగాణా, మరట్వాడా ప్రాంతాలలో కమ్యూనిస్టుపార్టీ శాఖలు ఏర్పడినవి.

చాలకాలం కమ్యూనిస్టులు ఆంధ్రమహాసభను పోరాటవేదికగా తీర్చిదిద్దటానికి రహస్యంగా కృషిచేశారు. 1944లో భువనగిరి మహాసభలో మితవాదులు విడిపోయిన తరువాత ఆంధ్ర మహాసభ నిరంతరాయంగా ప్రజల రాజకీయ, ఆర్థిక, సాంస్కృతిక హక్కుల సాధనకై నిర్భయంగా పోరాడే రాజకీయ ప్రజాసంస్థగా రూపొందింది. కామ్రేడ్ ముఖ్మం మొహిద్దీన్, రాజబహద్దూర్ గౌర్, వి.డి.దేశపాండే, జవ్వాద్ రజ్వీ మొదలగు వారి నాయకత్వములో కార్మిక సంఘాలు ఏర్పడటం, అఖిల హైదరాబాదు బ్రేడ్ యూనియన్ కాంగ్రెసు ఏర్పడటం జరిగింది. అటు అఖిల హైదరాబాద్ విద్యార్థి సంఘం నాయకత్వంలో క్రమక్రమంగా సంస్థానంలోని అన్ని జిల్లాలలో విద్యార్థి సంఘాలు ఏర్పడటం జరిగింది. తెలంగాణా జిల్లాలలో విద్యార్థులు పౌరహక్కులకై పోరాడటం ప్రారంభించారు. ఈవిధంగా తెలంగాణాలో కమ్యూనిస్టుపార్టీ నాయకత్వంలో ప్రజా ఉద్యమం బలమైన శక్తిగా పరిణమించింది.

రెండవ ప్రపంచ యుద్ధం తరువాత ప్రపంచ రాజకీయ చిత్రపటములో మౌళికమైన మార్పు కలిగింది. ఫాసిస్టు శక్తులు ఓడించబడ్డాయి. సామ్రాజ్యవాదం బలహీనపడింది. వలస, అర్థవలస దేశాలలో విముక్తి ఉద్యమాలు ఉవ్వెత్తున లేచాయి. అజేయమనుకొన్న ఫాసిజాన్ని మట్టికరిపించి తూర్పు యూరపు దేశాలకు విముక్తి ప్రసాదించిన సోవియట్ రష్యా కీర్తి ప్రతీష్ఠలు ఇనుమడించాయి. సామ్రాజ్యవాద వ్యవస్థకు పోటీగా సోషలిస్టు వ్యవస్థరూపొందింది.

భారతదేశంలో స్వతంత్ర పోరాటం అంతిమ దశకు చేరుకొన్నది. అజాద్ హింద్ సైనికుల విచారణపై జరుపబడిన ప్రదర్శనలు, నావికుల తిరుగుబాటు పోలీసుల తిరుగుబాటు, కార్మికుల సమ్మె నోటీసులు బ్రిటీషు సామ్రాజ్య వాదానికి అంతిమ హెచ్చరికగా పనిచేశాయి.

భారతదేశంలో వెల్లువగా వ్యాపిస్తున్న బ్రిటీషు వ్యతిరేక ప్రజాపోరాటాల ప్రభావం సంస్థాన ప్రజలపై కూడా పడ్డది. హైద్రాబాద్ సంస్థానంలోని ప్రజా ఉద్యమం ఈ నూతన వాయువులను పీల్చుకొని ప్రతిస్పందించడానికి సంసిద్ధముగా నుండినది. అదివరకే ప్రజానాయకులుగా, జాతీయనాయకులుగా గుర్తింపు పొందిన యువనాయకులెందరో ఈ జాతీయ స్రవంతిలో ఒక భాగంగానే హైద్రాబాద్ సంస్థాన ప్రజా ఉద్యమాన్ని మలచడానికి సిద్ధపడ్డారు. ఆంధ్రమహాసభ, కమ్యూనిస్టు పార్టీల నాయకత్వంలో పట్టణ - గ్రామీణ ప్రాంత ప్రజా ఉద్యమాలను నిర్మించారు. విద్యార్థులు తమ పౌరసత్వ హక్కులకై పోరాటరంగంలోకి దిగారు. కార్మికులు తమ వేతన సమస్య పరిష్కారమునకై సమ్మె, పోరాటాలను నిర్వహించడానికి నడుంకట్టారు. గ్రామీణ భూస్వామ్య వ్యవస్థ క్రింద నలిగిపోతున్న రైతు కూలీలు తమ భవిష్యత్తును తీర్చిదిద్దు కోవడానికై సంసిద్ధం కాసాగారు. ఆకునూరు, మాచిరెడ్డి పల్లి గ్రామాలలో నిర్బంధ లెవీ వసూలుచేస్తుంటే ఎదిరించిన రైతులపై పోలీసులు చేయిచేసుకున్నారు. స్త్రీలను చెరిచారు. ఈ దారుణ ఘటన సంస్థాన ప్రజలనే కాకుండా భారత జాతీయ ఉద్యమాన్ని కూడా ప్రభావితం చేసింది. మహాత్మాగాంధీ గారి ఆదేశంపై పద్మజానాయుడుగారు ఈ సంఘటనపై విచారణ జరిపి గాంధీగారికి నివేదిక అందజేశారు. జనగామ తాలూకాలో భూస్వాములు దురాక్రమణ చేసిన భూములను తిరిగి స్వాధీనం చేసుకొనడానికై రైతులు పోరాటం ప్రారంభించారు. విసునూరు రామచంద్రారెడ్డి లాంటి భూస్వాములు తమ గూండాల బలగాలతో దౌర్జన్యాలు ప్రారంభించారు. ఆంధ్ర మహాసభ గ్రామ గ్రామాన ప్రజలను మేల్కొల్పింది. సంఘటితం చేసింది. మార్గదర్శకత్వం వహించింది. వందలు, వేలుగా యువకులు ఈ సంఘ నాయకులుగా ముందడుగువేశారు.

ఈ పరిస్థితులు చూచిన నైజాం నవాబు తమ భవిష్యత్తుకు ప్రమాదముందని గ్రహించి నిర్బంధ విధానాన్ని ప్రారంభించారు. ఉధృతమవుతున్న ప్రజా ఉద్యమాన్ని

మొగ్గలోనే త్రుంచి వేయాలనుకొన్నాడు. బ్రిటీషు సామ్రాజ్య వాదులతో మంతనాలాడి తన సంస్థానాన్ని స్వతంత్ర దేశంగా నిలుపుకోవాలనుకొన్నాడు. 1947 జూన్ 12వ తేదీన స్వతంత్ర సంస్థానం ప్రకటించుకొన్నాడు.

ఇటువంటి పరిణామాలు సంస్థాన రాజకీయాలలో సంచలనం కలిగించినవి. బ్రిటీషు సామ్రాజ్యవాదులు నైజాము నవాబు కలిసి పన్నుతున్న కుట్రలు స్పష్టంగా కనబడ్డాయి. ప్రజా ఉద్యమాలకు ఏర్పడుతున్న ప్రమాద సంకేతాలు స్పష్టమైనాయి. తెలంగాణా వ్యాపితంగా పెచ్చరిల్లుతున్న పోలీసు దౌర్జన్యాలు, భూస్వాముల గూండాల పైర విహారాలు ప్రజాతంత్ర శక్తులకు సవాలుగా కనబడ్డాయి. కమ్యూనిస్టు పార్టీ, అంధ్ర మహాసభల నాయకులు ఈ పరిణామాలను సమీక్షించారు. పెరుగుతున్న దౌర్జన్యాన్ని అరికట్టడానికి ప్రజల దళాలను నిర్మించి ఎదిరించాలని తీర్మానించారు. అందుకు అవసరమైన ప్రాథమిక, లాఠీ శిక్షణలు ఇవ్వడం ప్రారంభించారు. అనతి కాలంలోనే నల్గొండ జిల్లాలో కడవెండి, దేవరుప్పల, పాతసూర్యాపేట లాంటి గ్రామాలలో ఇతర జిల్లాలలో గూడా కొన్ని గ్రామాలలో గూండాల దాడులను అంధ్ర మహాసభ దళాలు త్రప్పికొట్టాయి. ఈ పోరాటంలో కడవెండిలో కామ్రేడ్ దొడ్డ కొమరయ్య అమర వీరుడయ్యారు.

భారత రాజకీయ చరిత్రలో అత్యంత వేగముగా మార్పులు జరుగుతున్న సమయమిది. బ్రిటీషు సామ్రాజ్యవాదులు భారతదేశాన్ని విభజించడానికి విజయవంతమైన ప్రయత్నం చేశారు. ఆగష్టు 15, 1947న మనదేశ స్వాతంత్ర్య పోరాటాన్ని యినుమడింపచేయసాగారు. భారత ప్రభుత్వం ఈ ప్రజా వెల్లువను తన అధికారాన్ని ఉపయోగించి క్రమ క్రమంగా దేశంలోని సంస్థానాలన్నీ భారతదేశంలో విలీనం కావడానికి అంగీకరింప జేసింది. నైజాం నవాబు మాత్రమే విలీనాన్ని వ్యతిరేకించినాడు. స్వతంత్ర హైద్రాబాద్ ఉంటుందని ప్రకటించాడు. హైద్రాబాద్ సంస్థాన ప్రజలు ముఖ్యంగా తెలంగాణా ప్రాంత ప్రజలు నైజాం నవాబు యొక్క ఈ నిర్ణయాన్ని ప్రతిఘటించి ఓడించడానికి సంసిద్ధమయ్యారు. అంతకు ముందు కనబడని అనేక నూతన శక్తులు ఈ పోరాటంలోకి ఆకర్షించబడ్డారు. హైద్రాబాద్ సంస్థానం ఇండియన్ యూనియన్లో చేరి తీరవలసిందే అనునినాదం ఏకైక తక్షణ రాజకీయ ప్రజానినాదంగా పరిణమించింది. ఈ వాతావరణంలో కమ్యూనిస్టు పార్టీ, అంధ్ర మహాసభ చక్కని ఎత్తుగడలతో ప్రజలను సమీకరించింది. సమరశీల, నైజాం వ్యతిరేక, భూస్వామ్య వ్యతిరేక పోరాటంగా మలచింది. స్టేటు కాంగ్రెసులో అతివాదులుగా స్వామీ రామనంద తీర్థ నాయకత్వంలోనున్న వారు నిజాం వ్యతిరేక సమరశీల పోరాటానికి అనుకూలముగా తయారైనారు.

కానీ శ్రీ బూర్గుల రామకృష్ణారావు, కొండా వెంకట రంగారెడ్డి గారల నాయకత్వములో నున్న మితవాద నాయకత్వం తమ పోరాటాన్ని లాంఛనప్రాయమైన

సత్యాగ్రహం వరకే పరిమితం చేసింది. భారత యూనియన్‌లో చేరవలసినదిగా నిజాంకు విజ్ఞప్తి చేసింది. నిషేధించబడిన జాతీయ పతాకాన్ని ప్రతిష్ఠించాలనీ తీర్మానించింది. ఐక్య పోరాటంలో సాగిపోదామని ప్రకటించిన అంధ్ర మహాసభ, కమ్యూనిస్టు పార్టీలు జాతీయ పతాకాన్ని ఎగురవేసే ఈ నిర్ణయాన్ని బలపరుస్తూ కార్యక్రమాన్ని అందించాయి. కొలది రోజులలోనే వందలాది గ్రామాలలో యువకులు జాతీయ పతాకాన్ని అత్యంత ధైర్య సాహసాలతో ఆవిష్కరించారు. నిరోధించిన పోలీసులు గూండాలను విజయ వంతంగా ఎదిరించారు. స్టేటు కాంగ్రెసు పిలుపు ప్రకారమే ఈతచెట్లు, తాటిచెట్లు నరకటం విస్తృతంగా కొనసాగింది. ప్రభుత్వానికి లెవీ ధాన్యాన్ని చెల్లింపు నిరాకరించే ఉద్యమం విస్తారంగా కొనసాగింది. అనేక మంది ముస్లింలు కూడా ఈ జాతీయ పోరాటంలో భాగస్వాములుగా చేరి నిజాం నిరంకుశ విధానాన్ని ఖండించారు. కానీ నిజాం ప్రభుత్వం మాత్రం చరిత్ర గమనాన్ని, పరిస్థితులను చూచి అర్థం చేసుకోడానికి నిరాకరించింది. తన బలగాలతో స్వాతంత్ర్య పోరాటాన్నే అణచడానికి నిశ్చయించింది. జాతీయ పతాకాన్ని త్రొక్కివేయడం, దేశ భక్తులందరినీ అరెస్టు చేస్తూ చిత్రహింసలకు గురిచేయడం, చంపడం, ఇండ్లు లూటీచేయడం, తగులబెట్టడం, స్త్రీలను చెరచటం విశృంఖలంగా కొనసాగించింది. ప్రతీచోట అంధ్ర మహాసభ, కమ్యూనిస్టు పార్టీ కార్యకర్తలు అత్యంత ధైర్య సాహసాలను ప్రదర్శిస్తూ నైజాం ముష్కరులు నెదిరించారు. నైజాం పోలీసులతో పాటు సైనిక బలగాలును మజ్లిస్‌చే నిర్మించబడిన రజాకారు దళాలు వేల సంఖ్యలో రంగంలోకి దిగాయి. ప్రజా పోరాటాన్ని అణచడానికి పూనుకొన్నాయి. హైద్రాబాదు ప్రజలు ఇటువంటి జీవన్మరణ పోరాటం జరుపుతుండగా కేంద్రములో అధికారములో నున్న కాంగ్రెసు నాయకత్వం నిజాంతో రాజీ, రాయబారాలు ప్రారంభించింది. విదేశీ వ్యవహారాలు, రక్షణ, రవాణా ఈ మూడు కేంద్ర ప్రభుత్వానికి దఖలు పరచి మిగతా అధికారాలన్నీ తన చేతులలోనే ఉంచుకోనే విధంగా భారత యూనియన్‌లో చేరవలసినదని నైజాం నవాబుతో చర్చలు కొనసాగించింది. నైజాం నవాబు నిర్వహిస్తున్న నిర్బంధ విధానం గురించి ప్రజా పోరాటాలు గురించి ఏమీ మాట్లాడలేదు. అయినప్పటికీ దీనిని గూడా నిజాం తృణీకరించాడు. చివరకు 1947 నవంబరులో భారత ప్రభుత్వం నిజాంతో యధాతథా ఒడింబడికను చేసుకొన్నది.

ఈ ఒడంబడిక ప్రకారం భారత ప్రభుత్వం నైజాం యొక్క అంతరంగిక వ్యవహారంలో జోక్యం కల్పించుకోదు. సంస్థానములో మత సామరస్యం, శాంతిభద్రతలను కాపాడటానికి భారత ప్రభుత్వం పూర్తిగా సహకరిస్తుంది. దీనికి బదులుగా నైజాం విదేశాలలో తన రాయబార కార్యాలయాలను నెలకొల్పకుండా వుండాలి. తన ఏజంటు జనరల్ ఆఫీసులను మాత్రం స్థాపించుకోవచ్చును. ఈ ఒప్పందం ఒక సంవత్సరం పాటు కొనసాగుతుంది. ఆ తరువాత శాశ్వత ఒప్పందం కుదుర్చుకొంటారు.

ఈ యధాతథ ఒడంబడిక సంస్థాన ప్రజలలో ఆగ్రహాన్ని కల్పించింది. భారత ప్రభుత్వం నిరంకుశ నిజాం పట్ల ఇంతటి దిగజారుడు వైఖరిని అనుసరించడాన్ని ప్రజాస్వామ్య వాదులంతా నిరసించారు, ఖండించారు. ప్రజా ఉద్యమాలను రక్తపుబేరులలో ముంచడానికి నిజాం నవాబుకు మరికొంత అవకాశం కల్పించినట్లైంది. ఈ అవకాశాన్ని పూర్తిగా వినియోగించుకొన్నాడు. తిరుగుబాటు కొనసాగిస్తున్న ప్రజలపై కక్షతో విరుచుకుపడ్డాడు. వేలాది సమరయోధుల్ని అమాయక ప్రజల్ని తన పొట్టన పెట్టుకొన్నాడు. పాకిస్థాన్, బ్రిటన్, తదితర దేశాల నుండి ఆయుధాలు సేకరించడం ద్వారా తన సైనిక శక్తిని ఆధునికరించాడు. కాశీం రజ్వీ నాయకత్వములో మజ్లీస్ స్వచ్ఛంద సేవకులు రజాకారుల పేరుతో ఆధునిక ఆయుధాలు చేపట్టి గ్రామాలపై అమానుష్యంగా దాడులు కొనసాగించారు. హైద్రాబాదు సంస్థానంలో నున్న హిందువులను అత్యధిక భాగం హతమార్చి ఇతర రాష్ట్రాలనుండి ముస్లింలను దిగుమతి చేసుకొని ముస్లిం రాజ్యముగా కొనసాగాలని క్రూర పన్నాగాలు పన్నాడు. లక్షలాదిముస్లింలు నైజాం నవాబు యొక్క ఈ పన్నాగాన్ని తెలుసుకొని తప్పుకొన్నారు. హైద్రాబాదులో ప్రముఖ పారిశ్రామిక వేత్త అయిన లాయక్ అలీని ముఖ్యమంత్రిగా నియమించి కొందరు హిందువులను, ముస్లింలను మంత్రులుగా నియమించారు. తన నిరంకుశ పరిపాలనకు ప్రజాస్వామ్య రంగుపులమడానికి నిష్పల ప్రయత్నం చేశాడు.

అంధ్ర మహాసభ, కమ్యూనిస్టు పార్టీలు నైజాం నవాబు యొక్క ఈ ఎత్తుగడలను పటాపంచలు చేశాయి. నైజాం పైశాచిక పరిపాలన అంతమొందించిన నాడే నిజమైన ప్రజాస్వామ్యం అమలులోకి వస్తుందని ప్రకటించడం జరిగింది. సంస్థాన కాంగ్రెసు వారు సందిగ్ధావస్థలో పడ్డారు. యధాతథ ఒడంబడికను వ్యతిరేకించలేదు. వ్యాపిస్తున్న ప్రజా ఉద్యమాలలో భాగస్వాములు కాలేదు. అయినా అనేక మంది కాంగ్రెసు యువకులు అభ్యుదయ భావాలు కలవారు. ప్రబలుతున్న ప్రజా ఉద్యమాన్ని సమర్థించారు.

ఇటువంటి విషమ పరిస్థితులలో కమ్యూనిస్టు పార్టీ శాఖలు చరిత్రాత్మక పాత్రను నిర్వహించాయి. ప్రజల పోరాట చైతన్యాన్ని సరిగ్గా అంచనా వేశాయి. నిజాం సాయుధ దళాలు, రజాకారు గుండాలు సాగిస్తున్న దుష్కృత్యాలకు వ్యతిరేకంగా నిజాం నిరంకుశ ప్రభుత్వాన్ని శాశ్వతంగా అంతం చేసే వరకూ ప్రజల ప్రాణమాన, ఆస్తుల రక్షణ కొరకు సాయుధ ప్రతిఘటన సాగించవలసినదిగా పిలుపునిచ్చాయి. కమ్యూనిస్టు పార్టీ, అంధ్ర మహాసభ, అఖిల హైద్రాబాదు ట్రేడు యూనియన్ కాంగ్రెసుల తరపున కామ్రేడు మఖ్దూం మొహియుద్దీన్, రావి నారాయణరెడ్డి, బద్దం ఎల్లారెడ్డి గారలు సాయుధ ప్రతిఘటనకై పిలుపునిచ్చారు. అదేవిధంగా విద్యార్థి యువజన సంఘాలు ఈ జీవన్మరణ పోరాటంలో యవతరం తన చరిత్రాత్మక పాత్ర నిర్వహించాలని పిలుపు నిచ్చాయి.

ఈ పిలుపు నిజంగా గ్రామీణ పేదలందరిచే ఆమోదం పొందడానికి ఒక నిర్దిష్ట కార్యక్రమం కూడా అందించటం జరిగింది. గ్రామాలలో వెట్టి చాకిరికి స్వస్థి చెప్పాలని భూస్వాములు ఆక్రమంగా, దౌర్జన్యంగా ఆక్రమించుకొన్న భూములను తిరిగి స్వాధీనం చేసుకోవాలని, ప్రభుత్వ భూములు పేదలకు పంచాలని, కౌలుదారులకు న్యాయమైన కౌలు రేటు నిర్ణయించాలని, వ్యవసాయ కార్మికులకు కూలిరేట్లు పెంచాలని, పాత ఋణాలు రద్దు కావాలని మొదలగు అంశాలతో కూడిన కార్యక్రమాన్ని అందించడం జరిగింది. ఈ కార్యక్రమాన్ని అమలుచేయడానికి ప్రజాకమిటీలు నిర్మించాలని, సాయుధ గెరిల్లా దళాల నిర్మాణం చేయాలని, పిలుపు నివ్వడం జరిగింది. అది వరకే కార్యరంగంలోనున్న వేలాది ఆంధ్ర మహాసభ, కమ్యూనిస్టు పార్టీ కార్యకర్తలు ఈ పిలుపును అందుకొన్నారు. దళాలుగా మారిపోయారు. తెలంగాణాన్ని అనుకొనివున్న ఆంధ్ర ప్రాంతాన్ని స్థావరాలుగా మార్చుకొన్నారు. ఆంధ్ర ప్రాంతంలో వున్న కమ్యూనిస్టు కమిటీ తెలంగాణాలో కమ్యూనిస్టు పార్టీ నిర్మాణానికి, దళాల రక్షణకి ఎంతగానో కృషి చేసింది. ఆర్థికంగా, సైనికంగా నైజాం బలగాలను తట్టుకోవడానికి అవసరమైన సహాయ సహకారాలను అందించింది. అనేక మంది కార్యకర్తలు, నాయకులు ఆంధ్ర ప్రాంతం నుండి తెలంగాణాలోకి చేరి ఇక్కడి సాయుధ పోరాట నిర్మాణాన్ని చేపట్టారు. ఆ తరువాత అనేకులు ఆత్మార్పణ కూడా చేశారు. అలాగే మరట్వాడా, కర్ణాటక ప్రాంతాల కమ్యూనిస్టులు అవతలి ప్రాంతాలలో నున్న కమ్యూనిస్టు కమిటీలు తమశక్తి మేరకు సహాయాన్ని అందించాయి. పోరాటం నూతన స్థాయికి చేరుకొన్నది. దళాలు ఆయుధాలు చేబూని జైత్ర యాత్రలు సాగించాయి. గ్రామ గ్రామాన విముక్తి దళాలకు ప్రజలు తండోప తండాలుగా ఎదురు వచ్చి స్వాగతం చేయడం వలన శత్రువుకు ఎదురుదాడి చేయడం సులభమే అవుతుందన్న సత్యాన్ని అనేక అనుభవాల ద్వారా గుర్తించడం జరిగింది. దళాలు చిన్నగా చేసి ఆత్మరక్షణ ఏర్పాట్లన్నీ చేస్తూ శత్రు కేంద్రాలపై మెరుపు దాడులు చేయడం ప్రారంభించారు.

అనేక ప్రాంతాలలో కస్టమ్ అవుట్ పోస్టులు ధ్వంసం చేయబడ్డాయి. గెరిల్లా దళాలు ప్రజల ప్రత్యక్ష సాయంతో బాహుటంగా తిరుగుతూ విస్తృత రాజకీయ ప్రచారాన్ని కొనసాగించాయి. ఈ దళాలకు ప్రజలు ఆహారాన్ని, ఆశ్రయాన్ని ఇచ్చేవారు. శత్రువుల ఆచూకీ అందించేవారు. నైజాం సైన్యాలు, రజాకారు మూకలు గ్రామాలలో అడుగు పెట్టకుండా చేయడానికి అనేక రోడ్లను త్రవ్వివేసి గోతులు తీసే కార్యక్రమంలో ప్రజలు పాల్గొన్నారు. ఈ రకంగా ఈ పోరాటంలో ప్రజల పాత్ర ప్రత్యక్షంగానో, చురుకుగానో కొనసాగింది. దళ సభ్యులు వివిధ స్థాయి రాజకీయ నాయకులు నీటిలో చేపలలాగా ప్రజల మధ్య వుండి ప్రజల చేత పోరాటాన్ని నడిపించేవారు.

ప్రజానీకంపై అమానుషమైన దాడులను సాగించే నిజాం దళాలకు సాయంచేసే

పీడకులైన భూస్వాములు వారి ఏజంటునేక మందిని ప్రజలు శిక్షించారు. కొన్ని సందర్భాలలో వారిని చంపటం కూడా జరిగింది. కొందరిని ప్రజా కోర్టులో శిక్షించారు. దానితో తమ ప్రాణాలు రక్షించుకోడానికి గెరిల్లా పోరాటం సాగుతున్న ప్రాంతాలు వదిలి భూస్వాములు, పట్టణాలకు పరిగెత్తారు. గ్రామీణ ప్రాంతమంతా ప్రజా దళాలకు వదిలి వేయబడింది. సాయుధ దళాలు వున్నప్పుడే ప్రభుత్వమంటూ వుండేది. అలాలేనిచోట అంధ్ర మహాసభ కమిటీలే పాలకులు. పగలొక ప్రభుత్వం. రాత్రొక ప్రభుత్వం రెండు ప్రభుత్వాలుండేవని ప్రజలు చెప్పుకొనేవారు. రవాణా సౌకర్యాలు లేని దూరప్రాంతాలకు పోలీసు దళాలు తరచుగా వెళ్ళేవి కావు.

సంస్థాన కాంగ్రెసు కూడా కొన్ని సాయుధ దళాలను నిర్మాణం చేసింది. కొన్ని ప్రాంతాలలోని పోలీసు స్టేషన్లపై దాడులుకూడా జరిపారు. కానీ అనతి కాలంలోనే నిజాం బలగాల ఉధృతాన్ని తట్టుకోలేక సరిహద్దులకు ఉపసంహరించుకొన్నారు. ఎంతో మంది కాంగ్రెసు యువకులు తమ నాయకత్వం చూపిన బలహీనతలను వ్యతిరేకించారు. నిజంగా సరి అయిన ప్రోత్సాహమే ఇస్తే పోరాటంలో పాల్గొని విజయాలు సాధించగలిగే కార్యకర్తలు కాంగ్రెసుకు లేకపోలేదు.

ప్రఖ్యాత నల్గొండ జిల్లా, వరంగల్లు జిల్లాలలో ప్రధానంగాను, కరీంనగర్, మెదక్, అదిలాబాదు, హైద్రాబాదు జిల్లాలలోని కొన్ని ప్రాంతాలలో ఈ సాయుధ ప్రతిఘటన పెద్దఎత్తున కొనసాగింది. రాజధాని నగరమైన హైద్రాబాదుకు కొలదిమైళ్ల దూరములోనే సాయుధ ప్రతిఘటన కేంద్రాలు ఏర్పడ్డాయి. ఈవిధంగా కనీసం 4000 గ్రామాలు విముక్త ప్రాంతాలుగా పరిగణించబడ్డాయి. ఆ గ్రామాలలో నిజాం పరిపాలన తుదముట్టించి ప్రజాపరిపాలన కొనసాగించడం జరిగింది. ఈ గ్రామాలలో సుమారు 10 లక్షల ఎకరాల భూమి ప్రజలకు పంచబడ్డది.

తెలంగాణలోని మిగతా ప్రాంతాలకు కొన్ని పట్టణాలకు కూడా ఈ సాయుధపోరాటం వ్యాపించింది. ప్రజలు ఆత్మరక్షణ దళాలను ఏర్పాటు చేసుకొని రజాకారు మూకల దౌర్జన్యాలను వీరోచితంగా ఎదిరించారు. అదే విధంగా మరాట్వాడా, కర్ణాటక ప్రాంతాలలో నిజాం వ్యతిరేక ప్రతిఘటన పోరాటాలు, దళ చర్యలు కొనసాగినవి. సంస్థాన వ్యాపితంగా నిజాం ప్రభుత్వం ప్రజల కోపాగ్నికి గురి అయినది. ప్రజాస్వామ్య వాదులు స్వాతంత్ర పిపాసగలవారు ఎవరూగూడా నిరంకుశ నిజాం సైనికపాలనపట్ల సానుభూతి చూపించలేదు. ఈవిధంగా తెలంగాణా ప్రాంతములో కమ్యూనిస్టు పార్టీ నాయకత్వములో సువిశాల వేదికపైన అంధ్ర మహాసభ నేతృత్వములో స్వాతంత్ర్యం, ప్రజాస్వామ్యం, భూస్వామ్య వ్యతిరేక మహోద్యమం వెల్లువలా కొనసాగింది. అనతికాలం లోనే మరెన్నో వేల గ్రామాలు విముక్తి ప్రాంతాలుగా ప్రకటించబడి నిజాం ప్రభుత్వాన్ని కూలద్రోసే రాజకీయ ఉద్యమ పరిణామం కనుచూపు మేర కొలిక్కి వచ్చింది.

1948 సెప్టెంబరు 13 నాడు భారతసైన్యం పలుదిశలనుండి సంస్థానంపై దాడిచేసింది. “పోలీసుచర్య” జరిపింది. అదివరకే ప్రజలచే వెలివేయబడి ఒంటరిగా మిగిలిన నిజాం బలగాలు బలోపేతమైన భారతసైన్యం ముందు కుప్పకూలిపోయాయి. మతమౌఢ్యంతో సాగిపోతున్న వేలాది రజాకార్లు, సింహగర్జనతో ముందుకు సాగిపోతున్న భారత ట్యాంకుల క్రింద నలిగి చితికి పోయారు. కొన్ని గంటలలోనే ఈసైన్యాలు నలుదిశలనుండి హైద్రాబాదు నగరాన్ని కైవసం చేసుకొన్నది. తాము ద్వేషిస్తున్న కిరాతక ప్రభుత్వం ముక్కలు చెక్కలై కుప్పకూలిపోవడాన్ని కండ్లారా చూస్తున్న ప్రజాసామాన్యం నిట్టూర్పు విడిచింది. పీడ విరగడ కావడంతో అమితోత్సాహాన్ని ప్రదర్శించింది. స్వతంత్ర హైద్రాబాదు నినాదం మూగబోయింది. హైద్రాబాదు సంస్థానం భారతదేశంలో విడదీయరాని భాగంగా మారింది. సంస్థాన రాజకీయ, ఆర్థిక సాంఘిక సమస్యలు సువిశాల భారతావని సమస్యలతో ముడివడిపోవటం ప్రారంభమైంది.

కేంద్ర కాంగ్రెసుకు నాయకత్వం అనుసరించిన రాజకీయ పంథా తెలంగాణా ప్రాంతములో నూతన సమస్యలను సృష్టించింది. తెలంగాణాలో విముక్తి ఉద్యమానికి ప్రధాన నాయకత్వం వహించి అనేక త్యాగాలుచేసిన కమ్యూనిస్టు పార్టీ, అంధ్ర మహాసభపై నిషేధం పెట్టింది. వేలాది కార్యకర్తలు, నాయకులను ఆరెస్టుచేసి జైళ్ళునింపడం ప్రారంభించింది. అంత వరకు నిజాం ముష్కరుల నెదిరించిన ప్రజాసేవకులు అమాంతంగా భారతసేన దాడికి గురికావలసి వచ్చింది. వందలాది కమ్యూనిస్టులు సైనికులచే హతమార్చబడ్డారు. వేలాది కార్యకర్తలు ఆరెస్టుచేయబడి జైళ్ళలో నెట్టబడ్డారు. ఉన్న జైళ్ళు సరిపోవని అనేక క్యాంపుజైళ్ళు ఏర్పాటుచేయబడ్డాయి. పోలీసులు, సైనికులు, కనీవని ఎరుగనివిధంగా కమ్యూనిస్టులను చిత్రహింసలకు, చిత్రవధలకు గురిచేశారు. కమ్యూనిస్టుపార్టీ విముక్త ప్రాంతాలను నిర్మించి భూస్వామ్య విధానాన్ని తుదముట్టించడాన్ని భారతప్రభుత్వం సహించలేదు. గ్రామీణ జీవితంలో దోపిడీలేని ప్రజాస్వామ్య పరిపాలనచూచి కేంద్ర పాలకులు భయపడ్డారు. ఇది ఇలాగే కొనసాగితే తమ పరిపాలనకే ప్రమాదముగా పరిణమించవచ్చునని ఆందోళన చెందారు. అనాటి కేంద్ర హోంమంత్రి శ్రీ సర్దార్ పటేల్ చేసిన ఉపన్యాసాలు దీనికి ప్రబల నిదర్శనం.

అత్యంత హీనమైన ఈదమనకాండను కమ్యూనిస్టు యోధులు వీరోచితంగా ఎదిరించారు. పోలీసు యాక్ష్మను తరువాత రాజకీయ పరిస్థితులలో వచ్చిన మౌళిక వర్గ సంబంధాలు రాజకీయ మార్పు గురించి ఓపికతో ఆలోచించి నిర్ణయించడానికి కూడా కాంగ్రెసు ప్రభుత్వం అవకాశం ఇవ్వలేదు. గ్రామీణ ప్రజానీకాన్ని గూడా సామూహిక హింసలకు గురిచేసింది. కమ్యూనిస్టుపార్టీ, అంధ్ర మహాసభలు అమలుపరిచిన నిర్ణయాలు పెద్దఎత్తున తిరగదోడడం ప్రారంభించింది. కాంగ్రెసు నాయకులకు తీవ్రపరిణామాలను కల్పించే సంస్కరణలు అంగీకరించే ఇష్టంలేదు. వలస, అర్ధవలస, సాంఘిక, ఆర్థిక వ్యవస్థను క్రమంగా సంస్కరించే తన లక్ష్యాలకు అనుగుణంగా స్వతంత్ర పెట్టుబడిదారీ

పంథా పెదుగుదలకు కృషి చేయాలన్నది కాంగ్రెసు విధానం . అదే విధానాన్ని హైద్రాబాదు సంస్థానంలో అనుసరించదలచుకొన్నది. సంస్థానాధిపతితో భూస్వాములతో రాజీపడే విధానాన్ని అవలంబించింది. ప్యూడల్ వ్యవస్థను తుడిచెపెట్టే బదులు ఆ వ్యవస్థను సంస్కరిస్తూ తమ రాజ్యాధికారాన్ని పదిలపరచుకొనే విధానాన్ని అనుసరించింది.

కేంద్ర కాంగ్రెసు నాయకత్వం సూచించిన రాజీ ప్రతిపాదనలు మొదలే నైజాం అంగీకరించినట్లయితే సంస్థానంలో ఆర్థిక, సాంఘిక మార్పులు ఈ మాత్రం కూడా వచ్చేవి కావు. నిజాం మొండితనం - మూర్ఖత్వంతో భారత యూనియన్ ను ధిక్కరించినందు వలన సైనిక చర్య ద్వారా మాత్రమే అతని అధికారం అంతమైనందువలన భారత ప్రభుత్వం పాత యంత్రాంగాన్ని తుడిచి పెట్టి కొత్త వ్యవస్థను నిర్మించుకోవలసి వచ్చింది. అందుకే ఇతర స్వదేశీ సంస్థానములో కొన్ని సంస్కరణలు మరింత వేగంగా జరిగినవి. కమ్యూనిస్టు పార్టీ నాయకత్వంతో నడుస్తున్న గెరిల్లా పోరాటం, ప్రజాతంత్ర ఉద్యమం బలీయముగా నుండటం దీనికి ముఖ్యకారణం.

పోలీసు చర్య తరువాత జనరల్ జె.యన్.చౌదరి గవర్నర్ జనరల్ గా నియమించబడ్డాడు. ప్రభుత్వ యంత్రాంగంలో గూడుకట్టుకొని యున్న నిజాం విశ్వాసపాత్రులైన ఉన్నతాధికారుల ప్రక్షాళన జరిగింది. కొత్త ఉద్యోగస్థులు, వారి స్థానాన్ని ఆక్రమించారు. హైద్రాబాదు సైన్యాన్ని భారత యూనియన్ సైన్యంతో విలీనం చేశారు. నిజాం నామమాత్రపు పాలకుడుగా మిగిలిపోయారు. ప్రజా ఉద్యమ ఉదృతిని అది సాధించిన మౌలిక విజయాలను చూస్తూ కాంగ్రెసు పరిపాలన కూడా కొన్ని ముఖ్యమైన వ్యవస్థాపూర్వక మార్పులను సాధించే చట్టబద్ధ చర్యలు చేయవలసి వచ్చింది. 17 కోట్ల రూపాయల నష్టపరిహారాన్నిచ్చి జాగీర్దారీ వ్యవస్థను రద్దు చేశారు. నిజాం నవాబుకు కూడా ఏడాదికి ఒక కోటి రూపాయల నష్టపరిహారం ఇచ్చారు. హైద్రాబాదు జిల్లాలో 20 వేల ఎకరాల భూమిని అతని స్వంత ఉపయోగానికి వదలివేశారు. అసలు ప్రపంచంలోకెల్లా పెద్ద ధనవంతుడుగా ప్రతీతి చెందిన నిజాం నవాబు యొక్క స్వంత ఆస్తిని, కట్టడాలని బ్యాంకు నిలువలను, వజ్ర వైఘాతాలనూ, బంగారు వెండిని ఏమాత్రం ముట్టుకోలేదు. నిజాం చేసిన మహా పాపాలకు కాంగ్రెసు ప్రభుత్వం యిచ్చిన బహుమతి ఇది.

సైనిక ప్రభుత్వం ప్రకటించిన జాగీర్దారీ విధానం రద్దు చట్టం వలన జాగీర్దారీ వ్యవస్థ కుప్పకూలి పోయింది. తాము సాగుచేసుకొన్న భూములపైన వారు యజమానులుగా మిగిలిపోయారు. తమ సాగులోనున్న భూములపై రైతాంగ మంతా యాజమాన్యపు హక్కు సాధించుకొన్నది. జాగీర్లలోనున్న అధిక శిస్తులు రద్దు అయి ఖాల్సా ప్రాంతంలోని శిస్తులకు సమానము చేయబడ్డది. తరువాత 1950లో మరొక భూసంస్కరణల చట్టం కౌలుదారీ చట్టం పేరిట అమలులోకి వచ్చింది.

దీని ప్రకారం లక్షలాది సామాన్య కౌలుదారులు చట్టబద్ధమైన రక్షణ పొందారు. బేధఖలు కాకుండా వంశ పరంపర కౌలు హక్కు -కౌలు భూమిని కొనుక్కోనే హక్కులాంటి ప్రధానమైన హక్కులు ఈ చట్టములో పొందుపరచబడ్డాయి. భూస్వాములు భూములపై సీలింగ్ అనే సిద్ధాంతం ప్రప్రథమంగా ఉల్లేఖించబడ్డది. కాంగ్రెసు వాదులలో కూడా అభ్యుదయ వర్గం శ్రీ స్వామీ రామానంద తీర్థ నాయకత్వంలో ఏర్పడి ప్రజాహిత విధానాలకు కొంత కారణభూతమైంది. మితవాద నాయకత్వానికి వ్యతిరేకంగా ఈవర్గం నిరంతరం తన వత్తిడిని తెచ్చేది. శ్రీయుతులు బూర్గుల రామకృష్ణారావు, కొండా వెంకటరంగారెడ్డి, డా. యం. చెన్నా రెడ్డి మొదలగు వారు మితవాద గ్రూపులో అగ్రగణ్యులైతే శ్రీయుతుల స్వామీ రామానంద తీర్థ, గోవిందధాన్ ప్రాఫ్, వి.బి. రాజు, డా. మెల్కొటే. డి.జి. బిందు, పి.వి. నరసింహారావు మొదలగు వారు అభ్యుదయ భావాల గ్రూపులో అగ్రగణ్యులని పేర్కొనవచ్చు.

మారిన నూతన రాజకీయ పరిస్థితులలో సాయుధ గెరిల్లా పోరాటాన్ని యధాతథంగా కొనసాగించడమా లేక సాయుధ పోరాటాన్ని ఉపసంహరించుకొని ఏర్పడిన నూతన రాజకీయ పరిస్థితులలో నూతన ఎత్తుగడలతో ప్రజా ఉద్యమాన్ని నిర్వహించాలా అను అంశంపై కమ్యూనిస్టు పార్టీలో తీవ్రమైన అభిప్రాయ భేదాలు తలెత్తినవి. 1948 సెప్టెంబరులో జరిగిన పోలీసు చర్య వెను వెంటనే ఈ వివాదం అవతరించింది. కాలము గడచినకొలది, కొనసాగుతున్న సాయుధ గెరిల్లా పోరాటం బాహ్యంగా శత్రుదాడులకు గురి అవుతూ అంతరంగికంగా అభిప్రాయ భేదాలతో కొట్టుమిట్టాడుతూ మొత్తముగా క్రమంగా క్షీణ దశలో పడ్డది. వందల దళాలలో వేలాది గెరిల్లా యోధులతో లక్షలాది కష్ట జీవుల కనుసన్నలతో పుట్టి పెరిగి తెలంగాణా ఆర్థిక, సాంఘిక, రాజకీయ చిత్రపటములో చెరగని స్థానాన్ని ఏర్పరచుకొన్న ప్రజా ఉద్యమం కాబట్టి ఎన్ని బలహీనతలు వెన్నుంటినా అది సులభంగా కృంగిపోలేదు. కృషించి పోలేదు. అడవులలోకి, సుదూర కొండ ప్రాంతాలలోకి తరలిపోయిన గెరిల్లా దళాలు తమ ఆత్మరక్షణకై విశ్వప్రయత్నాలు కొనసాగించినవి.

1948 మధ్య భాగం నుండి 1952 మధ్య భాగము వరకు దాదాపు 4 సంవత్సరములు అత్యంత కఠినమైన పరిస్థితులలో అనుకూల రాజకీయ వాతావరణంలో అంతరంగిక విభేదాలతో ప్రజానాయకులుగా పేరు ప్రతిష్ఠలు సంపాదించుకొన్న గెరిల్లా యోధులు తమ జీవితాన్ని గడిపారు. జాతీయ కాంగ్రెసు జవహర్‌లాల్ నెహ్రూగారి నాయకత్వంలో పరిపాలన సాగిస్తున్న రోజులవి. సుధీర్ఘ స్వాతంత్ర్య పోరాటంలో కన్న కలలను నిజం చేసుకొందామనే అమిత ఆకాంక్షతో ఎదురుచూస్తున్న ప్రజలు నెహ్రూ ప్రభుత్వానికి కొండంత అండ ఇస్తున్న కాలమది. ఇటువంటి వినూత్న రాజకీయ పరిణామాన్ని ఏ మాత్రం గుర్తించ నిరాకరించింది. 1948లో కలకత్తాలో జరిగిన భారత కమ్యూనిస్టు పార్టీ

రెండవ కాంగ్రెసు, మనదేశానికి వచ్చింది. అసలు స్వతంత్రమే కాదని నెహ్రూ, చైనాలో చెంగ్ బైషేక్ లాగా సామ్రాజ్యవాదుల తొత్తుగా పనిచేస్తున్నాడని విశ్లేషణ చేయబడ్డది. దేశములో ప్రజలందరిలో నూతన ప్రజాతంత్ర విప్లవ చైతన్యం కట్టలు తెంచుకొని ప్రవహిస్తున్నదని, విప్లవపార్టీ అయిన భారత కమ్యూనిస్టు పార్టీ విప్లవ పోరాటానికి పిలుపు ఇవ్వడమే తరువాయి అని నిర్ధారణ చేయడం జరిగింది. పిలుపునుగూడా ఇవ్వటం జరిగింది. ఈ పిలుపు ఫలితంగా దేశ వ్యాపితంగా ముఖ్యంగా పార్టీ బలంగా నున్న కేంద్రాలలో వందలాది కమ్యూనిస్టు వీరులు ఆత్మ బలిదానం చేయవలసి వచ్చింది. క్రమక్రమంగా పార్టీ బలము తరుగుతూ పోయిందే కానీ విజయాలు సాధించలేదు. ఉద్యమాలు విస్తరించలేదు. పార్టీ పట్ల ప్రజల ప్రత్యక్ష సహకారం సన్నగిల్లుతూ పోయింది. ఒకానొక దశ చేరుకొన్న తరువాత ఈ ప్రత్యక్ష సంబంధం కూడా తెగిపోయింది.

1948 రెండవ పార్టీ కాంగ్రెసులో అనుసరించిన పంథా సరి అయినది కాదని భారత విప్లవం చైనా విప్లవ పంథాలో కొనసాగుతుందని గ్రామీణ ప్రాంతాలలో గెరిల్లా దళాలు ఏర్పడి విముక్త ప్రాంతాలను నిర్మించి తరువాత పట్టణ ప్రాంతాలను చుట్టుముట్టి పట్టణాలను విముక్తి చేయాలనే వాదన బయలుదేరింది. ఇలాంటి గెరిల్లా పోరాటం దావానలంగా వ్యాపిస్తుందని వీరి విశ్లేషణ. ఒక సంవత్సరములోగానే ఈ సిద్ధాంతం కేంద్ర నాయకత్వముచే అంగీకరించబడి ఆచరించబడ్డది. వ్యూహం ఎత్తుగడలలో మార్పుతేబడ్డది. ఒకటి రెండు సంవత్సరాలలో ఈ ఎత్తుగడలు కూడా చిత్తయి పోయినవి. ప్రజల చైతన్య స్థాయికి అందని పొందని నినాదాలుగా మిగిలి పోయినవి. పార్టీ ప్రజలనుండి మరింత వెలివేయబడి దూరం అయినది. అయితే పార్టీ సభ్యులు, కార్యకర్తలు ముఖ్యంగా అత్యంత ఉన్నత త్యాగానికి స్థిరపడి పార్టీని నమ్మి రణరంగంలో దూకిన గెరిల్లా యోధులెందరో ప్రాణతర్పణ చేశారు. అసమానమైన ఆధునిక ఆయుధాలు కలిగిన భారత సైన్యాన్ని ఎదిరించలేక అసువులుబాశారు.

దేశ వ్యాపిత కమ్యూనిస్టు కేంద్రాలలో ఈ అనుభవాలు కష్ట నష్టాలు కనబడినా కమ్యూనిస్టు పార్టీకి బలమైన పూర్వ రంగం కలిగిన తెలంగాణా పోరాటంలో గెరిల్లా యోధులు చాలా పెద్ద మూల్యం చెల్లించవలసి వచ్చింది. వేలాది గెరిల్లా యోధులు తాము నమ్మిన సిద్ధాంతాన్ని క్రమశిక్షణతో ఆచరిస్తూ అంతిమ శ్వాసవదిలారు. 1952లో దేశవ్యాపితంగా జరిగిన సాధారణ ఎన్నికల తరుణంలోనే సాయుధ పోరాట విరమణ జరిగింది. అది గూడా వాస్తవిక పరిస్థితులలో విధి లేక చెప్పినట్లుగా చెయ్యబడిందేకాని బాధ్యతాయుతంగా పార్టీ యొక్క అధికారిక ప్రకటనలు వెలువడలేదు. సాయుధ పోరాటంలో ఎన్ని రాజకీయ బలహీనతలు ఉన్నప్పటికీ అననుకూల పరిస్థితులలో అనవసర త్యాగాలు చేసి తీవ్రంగా నష్టపోయినప్పటికీ తెలంగాణా ప్రాంత కష్టజీవులు కమ్యూనిస్టు పార్టీని ఏ మాత్రం నిర్లక్ష్యం చేయలేదు. ఆనాటికి భూస్వామ్య వర్గం

కాంగ్రెసు పార్టీ బలముతో తిరిగి తన దుర్మార్గాలను బలపరచుకొన్నప్పటికీ వారు కొనసాగించిన దుర్మార్గాలను కన్నరచిన కమ్యూనిస్టు వ్యతిరేకతను సహించలేదు.

సాయుధంగా ఎదిరించలేని పరిస్థితులలో ఓట్ల ద్వారా తమ వ్యతిరేకతను ప్రస్ఫుటం చేశారు. ప్రజాతంత్ర ఐక్య సంఘటన పేరుతో చేయి గుర్తుతో తెలంగాణా ప్రాంతములో ఎన్నికలలో నిలబడిని కమ్యూనిస్టులు, కమ్యూనిస్టు పార్టీ సానుభూతిపరులు అత్యధికులు అత్యధిక మెజారిటీలతో గెలుపొందారు. ఒకరు రెండు సీట్లను మూడు సీట్లను కూడా గెలిచిన అనుభవాలు వున్నాయి. నల్గొండ పార్లమెంటు సీటుకు పోటీ చేసిన శ్రీ రావి నారాయణ రెడ్డిగారు, పండిట్ జవహర్ లాల్ నెహ్రూ కంటే కూడా ఎక్కువ మెజారిటీతో గెలుపొంది భారత దేశంలోనే రికార్డు సృష్టించారు.

ఈ చారిత్రక తెలంగాణా సాయుధ పోరాటం గురించి సమిష్టి అభిప్రాయాలు ఏర్పడక పోవడం అనుభవాల గురించి ఏకాభిప్రాయం కలిగి సకాలంలో గుణ పాఠాలు తీసి యువతరానికి అందజేయకపోవడం చాలా దురదృష్టకరం. ఈ మహోజ్వల ప్రజా పోరాటం గురించి ఆశాస్త్రీయమైన, అవాంఛనీయమైన గుణపాఠాలు తీయబడి బహుళ ప్రచారంలో పెట్టబడ్డవి. వాటిని కాదనడానికి బాధ్యతతో ఎవరూ ముందుకు రాలేని పరిస్థితి కూడా కలిగింది. తత్ఫలితంగా తెలంగాణా వీరోచిత గెరిల్లా పోరాటం అనుభవాల పేరిట అనేకానేక వ్యక్తిగత హింసా వాదాలు చెలరేగి “అరాచక అతివాద విధానాలు” అమలుపరచ బడ్డాయి. “విప్లవం” పేరిట నిజమైన విప్లవోద్యమానికి తీరని హాని సమకూర్చడం జరిగింది. కమ్యూనిస్టు ఉద్యమానికి అపఖ్యాతిని కూడా అంటగట్టడం జరిగింది. బూర్జువా భూస్వామ్య వర్గాలు పైవర విహారం చేస్తూ అతివాద ఉద్యమాలను నిర్దాక్షిణ్యంగా అణచి వేయడానికి వీలు కలిగింది.

తెలంగాణా సాయుధ పోరాటం గురించి తెలంగాణా సాయుధ పోరాట వజ్రోత్సవ సందర్భములో అమూల్యమైన అనుభవ సంపదను అందించడం జరిగింది. ఆ మహత్తర సాయుధ పోరాటంలో స్వయంగా పాల్గొని నాయకత్వం వహించిన అకుంఠిత త్యాగాలు చేసిన విప్లవవీరులు తమ అమూల్య అనుభవాలను వ్రాతపూర్వకంగా ప్రజలముందు పెట్టారు. అసలు తెలంగాణా పోరాట నిర్మాతలలో అగ్రగణ్యులు పోరాట నిర్వహణలో అసహాయ శూరులో అననుకూల పరిస్థితులలో పోరాట ఉపసంహరణ దీక్షాదత్తులు, ఈనాటి భారత కమ్యూనిస్టు పార్టీ ప్రధాన కార్యదర్శి అయిన కామ్రేడ్ చండ్ర రాజేశ్వరరావు గారు తెలంగాణా సాయుధ పోరాట వజ్రోత్సవ సందర్భంగా రచించిన తమ వ్యాసంలోని ఈక్రింది భాగము అత్యంత కనువిప్పుగా నుంటుంది.

“తెలంగాణా కమ్యూనిస్టు పార్టీ నాయకత్వాన సాగుతున్న సమరశీల ప్రజా ఉద్యమాన్ని అణచి వేయటానికి భారత ప్రభుత్వం తీవ్ర ప్రయత్నాలు చేయసాగింది. 50 వేల సైనికులను, సాయుధ పోలీసులను మోటారు రవాణా వాహనాలతో సహా

దేశంలోని వివిధ రాష్ట్రాలనుండి సమీకరించి సంస్థానంలోకి పంపింది. గెరిల్లా పోరాటం జరుగుతున్న ప్రాంతాలలో సైనిక శిబిరాలు ఏర్పరచింది. రవాణా సౌకర్యాలు ఆధునికరణ చేయబడ్డాయి. అన్ని జిల్లా, తహసీలు కేంద్రాల మధ్య టెలిగ్రాఫ్, టెలిఫోన్ సంబంధాలు ఏర్పరిచారు. గెరిల్లా పోరాట ప్రాంతాలలో వైర్లెస్ సమాచార కేంద్రాలను పెట్టారు. తగినంతగా ఆయుధాలు లేని గెరిల్లా దళాలు, ఈ ఆధునికమైన సైనిక శక్తిని ఎదుర్కోవడం తేలికకాదు. ఇంతకు ముందు గెరిల్లాలు ప్రతిఘటించిన నిజాం సాయుధ బలగాలు, రజాకార్ దళాలు, భారత సైన్యంతో పోలిస్తే ఎందుకు కొరగావు.

ఇవన్నీగాక పూర్తిగా నూతనమైన ముఖ్యమైన ఒక కొత్త రాజకీయ పరిస్థితి ఏర్పడ్డది సంస్థానంలో, పోలీసు చర్య తరువాత ఏర్పడిన ఈ పరిణామాన్ని పరిశీలనలోకి తీసుకోవాలి? పోరాటకాలంలో నిజాం వ్యతిరేక సంఘటనగా కాంగ్రెసు, కమ్యూనిస్టు పార్టీ తదితర రాజకీయ శక్తులు రూపొందించుకున్నప్పటికీ ఈ శక్తులన్నీ నిజాంకు వ్యతిరేకంగా తమకు తోచిన పద్ధతిలో పోరాడాయి. ప్రజలంతా ఐక్యంగా ఉన్నారు. సాయుధ పోరాటాన్ని బలపరచటమో, లేక సానుభూతి ప్రదర్శించటమో చేసేవారు. నిజాం దళాలు, రజాకారు గూండాలు తమను ఒక వైపున ఊచకోత సాగిస్తూండగా తమ నాయకులు, నిజాంతో రాజీకై సాగిస్తున్న కుట్రలవల్ల కాంగ్రెసును అనుసరిస్తున్న ప్రజానీకం ఆగ్రహం ప్రదర్శించేవారు. పోలీసు చర్య తరువాత పరిస్థితి మౌలికంగా మారింది. పట్టణాలలోని సాధారణ ప్రజానీకము, సాయుధ పోరాటాలు జరగని ప్రాంతాలలోని ప్రజానీకం, మొత్తం మీద కాంగ్రెసును బలపరచేవారు. రైతాంగంలోని పై వర్గం, సాయుధ పోరాట ప్రాంతాలలో సైతం కాంగ్రెసువైపు చేరారు. నిజాం నిరంకుశ పాలన అంతమైనందుకు ప్రజలు మొత్తం మీద హర్షం వెలిబుచ్చారు. తన వాగ్దానాలు అమలు జరుపటానికి గాను కాంగ్రెసుకు ఒక అవకాశం ఇవ్వాలని వారు అనుకున్నారు. సంస్థానంలో సాయుధ పోరాటం కొనసాగించడం పట్ల దేశ ప్రజలు సానుభూతి ప్రదర్శించే స్థితిలో లేరు.

అనాటి రాజకీయ, సైనిక పరిస్థితిపై వాస్తవ దృష్టితో సరియైన అంచనా వేసుకున్నట్లయితే, సాయుధ పోరాటం సాగించడం అసాధ్యమని సహజంగా ఎవరైనా నిర్ణయానికి వస్తారు. వీరోచిత సాయుధ పోరాటం పొందిన విజయాలను కాపాడుకోటానికి నూతన అవకాశాలను వినియోగించుకొని దానిని పునర్నిర్మించటానికి ఒక నూతన విధానం అత్యవసరమని గుర్తించేవారు.

కాని అలా జరుగలేదు. ఏమంటే అంతకుముందే 1948 ఫిబ్రవరిలో కలకత్తాలో మనపార్టీ పూర్తి సెక్టేరియన్ రాజకీయ ఆచరణాత్మక విధానంతో కూడిన రాజకీయ పంథాను చేపట్టింది. ఈ కాంగ్రెసులో కమ్యూనిస్టు పార్టీ ఆంధ్ర శాఖ ప్రముఖ పాత్ర వహించింది. ఈ సెక్టేరియన్ విధానాన్ని అవకాశంగా తీసుకొని కాంగ్రెసు ప్రభుత్వం

మన పార్టీపై నిర్బంధ విధానం తీవ్రతరం చేసింది. కలకత్తా కాంగ్రెసుకు పూర్వమే మన పార్టీ ఆంధ్రశాఖపై ఈ దాడి ప్రారంభమైంది. తెలంగాణా సాయుధ పోరాటానికి ఆంధ్ర ప్రాంతం సరఫరా వేదికగా ఉండకుండా చేసేందుకే ఈ దాడి ఉద్దేశితమైంది.

కమ్యూనిస్టు పార్టీని బలమైన వందలాది సాయుధ పోలీసులు చుట్టుముట్టారు. ప్రజలందరినీ మందకట్టి, వారిపై లాఠీలు ప్రయోగించారు. నగ్నంగా గ్రామాలలో వారిచే ప్రదర్శనలు చేయించారు. స్త్రీలను చెరిచారు. కమ్యూనిస్టు పార్టీ సభ్యుల సానుభూతిపరుల పంటలను నాశనం చేశారు. సాగు చేయటానికి వీలులేకుండా వారు నిరోధించబడ్డారు. కొంత మంది కమ్యూనిస్టులను కాల్చివేశారు.

ఈ పరిస్థితులలో, పూర్తి నిస్పృహతో, కమ్యూనిస్టు పార్టీ ఆంధ్రశాఖ 'కంటికి కన్ను, పంటికి పన్ను' అనే నినాదం ద్వారా ప్రతిఘటనకు పిలుపునిచ్చింది.

కాని ప్రభుత్వం యొక్క, ఆంధ్ర కాంగ్రెసు యొక్క సమిష్టి దాడిని తట్టుకోగల స్థితిలో కమ్యూనిస్టు ఉద్యమం లేదు. ఈ సందర్భములో మరొక విషయం గుర్తుంచుకోవాలి. అప్పుడు రాష్ట్ర కాంగ్రెసు అధ్యక్షుడైన యన్.జి. రంగా నాయకత్వాన కాంగ్రెసు గూండా దళాలను ఏర్పరచింది. ఆంధ్ర ప్రాంతంలో కమ్యూనిస్టు ఉద్యమంపై దాడులు, చిత్రహింస సాగించటంతో, సాయుధ పోలీసులకు ఈ గూండా దళాలు తోడ్పడ్డాయి. 1948 సెప్టెంబరులో యూనియన్ సైన్యాలు హైద్రాబాదు సంస్థానంలో ప్రవేశించక ముందే ఆంధ్ర ప్రాంతంలో కమ్యూనిస్టు ఉద్యమం ఒక మూలకు నెట్టివేయబడింది. కనుక పోలీసు చర్య తరువాత ఆంధ్ర, తెలంగాణా ప్రాంతాలలోని కమ్యూనిస్టు ఉద్యమాన్ని “ఇక ముందు ఏమి చెయ్యాలి” అనే ప్రశ్న ఎదుర్కొన్నది.

రెండు ప్రాంతాలలోని కమ్యూనిస్టు పార్టీలు సన్నిహిత సహకారంతో పనిచేస్తూ వచ్చాయి. కలకత్తా కాంగ్రెసు తర్వాత కొద్ది కాలానికి రెండు నాయకత్వాలను విలీనంచేసి, ఉద్యమాన్ని నడపడానికి ఒకే నాయకత్వం ఎన్నుకోబడింది. తెలంగాణా సాయుధ పోరాట భవిష్యత్తు ఏమి అనే సమస్య ఇప్పుడీ నాయకత్వాన్ని ఎదుర్కొంది. ఈ క్రమంలో, ఈ సంయుక్త నాయకత్వం తెలంగాణాకు, ఆంధ్ర ప్రాంతాలకే కాక మొత్తం దేశానిక్కూడా వర్తించే ఒక సమగ్ర రాజకీయ విధివిధానాన్ని రూపొందించింది. భారత విప్లవం రష్యన్ పంథాలోకాక అందుకు ప్రత్యామ్నాయంగా చైనా పంథాలో సాగుతుందనే వాదన రూపొందింది. ఈ సిద్ధాంత ప్రతిపాదనగల పత్రాన్ని నూతన నాయకత్వం రూపొందించింది.

ఈ పత్రంలోని ప్రధాన అంశాలు ఇవి:

భారతదేశ విప్లవం ప్రజాతంత్ర విప్లవ దశలో ఉంది. భారతదేశం వెనుకబడిన అర్థవలస దేశం కనుక ఈ విప్లవ పంథాను అనుసరిస్తుంది. తెలంగాణా సాయుధ గెరెల్లా పోరాటం ఇందుకు తార్కాణం. ఈ పంథాలోని కీలకాంశం ఏమంటే, భారతదేశంలో

కూడా ప్రజాతంత్ర విప్లవం చైనాలో వలెనే సాయుధ గెరిల్లా మార్గాన్ని చేపడుతుంది. రష్యాలో వలె రాజకీయ సాధారణ సమ్మే సాయుధ తిరుగుబాటు పంథాను కాదు. విప్లవంలో కార్మిక వర్గం ప్రత్యక్షంగా నాయకత్వ పాత్రను వహించ లేదు. నాయకత్వ పాత్ర కార్మిక వర్గ పార్టీ అయిన కమ్యూనిస్టు పార్టీ నిర్వహిస్తుంది. మొదట్లో దేశంలోని వివిధ ప్రాంతాలలో సాయుధ గెరిల్లా ప్రతిఘటన కేంద్రాలను అభివృద్ధి చేయాలి. పిమ్మట ఈ ప్రాంతాలు విముక్త ప్రాంతాలు ఔతాయి. స్వంత సాయుధ బలగాలను ప్రభుత్వ యంత్రాంగాన్ని కలిగి ఉంటాయి. ఆ పిమ్మట విముక్త ప్రాంతాల నుండి బయలుదేరిన సైనిక దళాలు పట్టణ ప్రాంతాలను విముక్తి చేస్తాయి.

ఇది సర్వ సమగ్రమైన ఊహా ప్రధానమైన సెక్టేరియన్, పంథా. దేశ పరిస్థితులతో ఏమాత్రం పొందికలేని పంథా. చైనా పంథాకు మక్కికి మక్కి అనుసరణ. చైనా విప్లవం కష్టభూయిష్టమైన దీర్ఘకాల పోరాట పంథాను చేపట్టవలసి రావటానికి, ఆ దేశంలో ఉన్న భౌతిక పరిస్థితులు, నాయకత్వ పరిస్థితులు కారణం.

మొదటి అంశం:

చైనా అర్థికంగా చాలా వెనుకబడిన దేశం. ఆధునిక పరిశ్రమలు, ఆధునిక రవాణా సౌకర్యాలు అతి స్వల్పం, బూర్జువా వర్గం బలహీనంగా వుంది.

రెండో అంశం:

చైనాలో కేంద్ర ప్రభుత్వ పాలన అతి బలహీనంగా ఉండేది. రాష్ట్ర పరిపాలనపై సైనిక ప్రభువులు పెత్తనం చేస్తూ వుండేవారు.

మూడో అంశం:

చైనాలో మొదటి నుండి విప్లవం 'సైనిక విప్లవ ప్రతీఘాతాన్ని ఎదుర్కొనే సైనిక విప్లవం' పంథాను అనుసరించింది. స్వంత సైనిక బలం కలిగిన కమ్యూనిస్టు పార్టీ విప్లవానికి నాయకత్వం వహించింది.

నాలుగో అంశం:

ప్రథమ సోషలిస్టు దేశమైన, సోషలిస్టు మహా దేశం చైనాకు పొరుగున ఉంది. ప్రారంభం నుండి విప్లవానికి సాయం చేస్తూఉంది. విప్లవం యొక్క ఆఖరు దశలలో, రెండో ప్రపంచ యుద్ధం తర్వాత చైనా విప్లవానికి పోవియట్ యూనియన్ పెద్ద ఎత్తున ప్రత్యక్ష సహాయం అందజేసింది. జపాన్ సైన్యాన్ని చావు దెబ్బతీసి పారిశ్రామికంగా బాగా అభివృద్ధియైన మంచూరియాను సోవియట్ యూనియన్ స్వాధీనం చేసింది. అప్పటి నుండి చైనా విప్లవ అంతిమ విజయం వరకు సోవియట్ యూనియన్ చైనా కమ్యూనిస్టు పార్టీకి అవసరమైన సహాయాన్నంత యిచ్చింది. సోవియట్ యూనియన్ నుండి

సర్వతోముఖమైన ఈ సహాయం అందకపోయినట్లయితే చైనా విప్లవ భవిష్యత్తు ఎలా ఉండేదో ఎవ్వరూ చెప్పలేరు.

చైనాలో సాయుధ పోరాటానికి యిన్ని అనుకూల పరిస్థితులున్నప్పటికీ, చైనా విప్లవం కష్టతరమైన దీర్ఘకాల పోరాట మార్గాన్ని చేపట్టక తప్పలేదు. అక్కడ కార్మిక వర్గం సంఖ్యాబలంలోనూ, గుణాత్మకంగానూ బలహీనంగా ఉండటం, విదేశీ సామ్రాజ్యవాదులు జోక్యం చేసుకోవటం అందుకు కారణం.

24 సంవత్సరాల క్రితం సైతం పై పరిస్థితులలో ఏ ఒక్కటి భారతదేశంలో లేవు. అట్టి స్థితిలో కమ్యూనిస్టు పార్టీ ఆంధ్రశాఖ నాయకత్వం పైన పేర్కొన్న చైనా నమూనా పంథాను ప్రతిపాదించింది. చైనా అంతగా భారతదేశం వెనుకబడి లేదు. మనం స్వాతంత్ర్యం పొందేనాటికే భారతదేశంలో భారీ పరిశ్రమలు గణనీయంగా ఏర్పడినాయి. రవాణా సౌకర్యాలు బాగా ఏర్పడ్డాయి. కేంద్రీకృతమూ, సుసంఘటితమూ అయిన పరిపాలనా వ్యవస్థ ఉంది. భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ రూపంలో బలమైన బూర్జువా వర్గ పార్టీ ఉంది. స్వాతంత్ర్యోద్యమానికి నాయకత్వం వహించిన అపారమైన పలుకుబడి, ప్రతిష్ఠ కాంగ్రెసు నాయకత్వానికి ఉన్నవి. తనకు గల విస్తారమైన మెజారిటీతో కేంద్ర ప్రభుత్వం పైన, వివిధ రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలపైన కాంగ్రెసు పార్టీ తన పెత్తనం సాగిస్తున్నది. కాంగ్రెసుతో పోల్చి చూస్తే కమ్యూనిస్టు పార్టీ రాజకీయంగా, బలహీనంగా ఉంది. దేశంలో విస్తారమైన ప్రాంతంలో కమ్యూనిస్టు పార్టీ శాఖలు లేవు.

కాని కమ్యూనిస్టు పార్టీ ఆంధ్ర శాఖ నాయకత్వం తన స్వీయ మానసిక ధోరణిలో ఈ ప్రమాదకరమైన పంథాను చేపట్టింది. పైన వివరించినట్లు నిర్దిష్టమైన అనుకూల పరిస్థితులున్న తెలంగాణాలో, నిజాం వ్యతిరేక పోరాట దశలో సాధించిన పరిమిత విజయాలతో ఉత్తేజితమై ఈ పంథాను చేపట్టింది.

ఈ ఆంధ్ర నాయకత్వం స్వీయ మానసిక ధోరణిలో ఈ పంథా చేపట్టడానికి గల మరొక కారణాన్ని కూడా యిక్కడ పేర్కొనాలి. ఛాంగ్ కై షేక్ సేనలపై చైనా ఎర్ర సైన్యం అద్భుత విజయాలను సాధిస్తున్నది. వియత్నాం, మలయా, బర్మా, ఫిలిపైన్ తదితర ఆగ్నేయాసియా దేశాలలో విస్తారంగా సాయుధ గెరిల్లా పోరాటాలు కొనసాగుతున్నాయి. ఇవన్నీ కూడా స్వీయ మానసిక ధోరణికి గొప్ప ఊతం యిచ్చాయి. చైనా, ఆగ్నేయాసియాలో పెల్లుబుకుతున్న ప్రజా విప్లవ వెల్లువ భారతదేశం పైన కూడా గొప్ప ప్రభావాన్ని కలిగిస్తుందనీ, మన దేశంలోని విప్లవ శక్తుల పురోగమనానికి తోడ్పడుతుందని ఆశించటం జరిగింది.

అశ్చర్యకర విషయమేమంటే సరిగ్గా 20 సంవత్సరాల తర్వాత తిరిగి కమ్యూనిస్టు పాత నాయకత్వానికి చెందిన కొందరి నాయకత్వాన ఆనాడు మేము ఏ పంథా

అవలంబించామో సరిగ్గా అదే పంథాను అవలంబించారు. శ్రీకాకుళం జిల్లా నక్షలైట్ ఉద్యమం మన తెలంగాణా పోరాటాన్ని అత్యధికులైన ప్రజలు బలపరచగా శ్రీకాకుళం పోరాటానికి అట్టి విస్తారమైన ప్రజా తోడ్పాటు లేదు. తెలంగాణా పోరాటం క్రూర నిర్బంధ విధానాన్ని అయిదేళ్ల పాటు తట్టుకోగలిగింది. శ్రీకాకుళం పోరాటం ఒకటిన్నర సంవత్సరాలలో మునిగి పోయింది. మార్క్సిస్టు పార్టీ నాయకత్వం, చైనా నాయకత్వం యొక్క అతివాద వాగాడంబరంతో తన అనుచర వర్గాన్ని పెడమార్గాన్ని పట్టించింది. అనుభవ శూన్యమైన యువకులు కార్యాచరణ కావాలి అనే సమయానికి వారికి దోహదం చేసింది. కనుక ఈ విఫల పోరాటానికి ప్రధాన బాధ్యత మార్క్సిస్టు పార్టీ నాయకత్వం వహించవలసి వుంది. భారత కమ్యూనిస్టు పార్టీకి చెందిన మనకు కూడా ఈ విషయంలో కొంత బాధ్యత ఉన్నదని నేను అనుకుంటున్నాను. చరిత్రాత్మక తెలంగాణా పోరాటం యొక్క విలువైన అనుభవాల గని నుండి గుణ పాఠాలు కొత్త తరానికి అందించక పోవటమే ఆ బాధ్యత.

పోలీసు చర్య తర్వాత మారిన భౌతిక పరిస్థితులలో, సాయుధ పోరాటాన్ని సాగించటం సరైనది కాదని ఒక కొత్త ఎత్తుగడల విధానం అవసరమైందని అనుభవమే తెలియజేస్తున్నది. శ్రీకాకుళం విషయంలో ఇది మరింత దుందుడుకుతనంతో కూడిన అనుమతించ వీలు లేని ఎత్తుగడ కూడా. ఏమంటే అక్కడ పరిస్థితులు అనుకూలంగా ఉన్నాయి గనుక గత 25 సంవత్సరాలలో మన దేశం పరిశ్రమలు, రవాణా, విద్యుచ్ఛక్తి వంటి రంగాలలో గణనీయమైన పురోగతి సాధించింది. ఆధునికమైన కార్మికవర్గం ఏర్పడ్డది. మన దేశంలో సాయుధ విప్లవమే జరుగవలసి వుంటే అది చైనా విప్లవ మార్గాన్ని అనుసరించబోదు. చైనాలో కార్మిక వర్గం పెద్ద ఎత్తున ప్రజా కార్యాచరణలోకి ఆనాడు రాలేకపోయింది. కార్మిక వర్గం ప్రత్యక్షంగా పాల్గొని విప్లవానికి నాయకత్వం వహించే మార్గాన్నే భారత దేశంలో అనుసరించ వలసి వుంటుంది. చైనాలో వలె మార్క్సిస్టు-లెనినిస్టు పార్టీ యొక్క పరోక్ష పాత్ర ద్వారా కార్మిక వర్గం నాయకత్వం నిర్వహించే సమస్యే లేదు.

తెలంగాణా పోరాటంలోని ఈ మలుపును వివరించే సందర్భంలో ఈ సమస్యపై ఇంత సుధీర్ఘంగా వివరించవలసి వచ్చినందుకు నేను విచారిస్తున్నాను. కాని ఇది అవసరం. ఏమంటే ఈ నాటికీ కమ్యూనిస్టు ఉద్యమంలో ఈ సమస్యపై పొరపాటు అభిప్రాయాలున్నాయి గనుక.

తెలంగాణా పోరాటగాథ క్రమాన్ని తిరిగి కొనసాగిద్దాము. భారత విప్లవాన్ని గురించిన పై అవగాహన ఉన్నందువలననే కమ్యూనిస్టు పార్టీ ఆంధ్ర శాఖ నాయకత్వం సాయుధ పోరాటాన్ని కొనసాగించాలనే నిశ్చయించినదని ఇక్కడ స్పష్టం చేయవలసివుంది. ఇంతకు ముందే చెప్పినట్లు తెలంగాణా పోరాటాన్ని అణచటానికి భారత ప్రభుత్వం అన్ని

సన్నాహాలు చేసింది. 1948 ఆఖరుకు కమ్యూనిస్టుల బలమైన కేంద్రాలపైన గెరిల్లా దళాలపైన సాయుధ సేనలు దాడి చేశాయి. భారత సైనిక దళాలతో జరిగిన ఘర్షణలో చాలామంది కామ్రేడ్లు, గెరిల్లా యోధులు చనిపోయారు. సహజంగానే ఇంతటి రాజకీయ సైనికదాడిని తెలంగాణా పోరాటం తట్టుకోగల స్థితిలో లేదు. పోరాటాన్ని ఉపసంహరించటమా లేక మరొక మార్గాంతరాన్ని చేపట్టడమా అనే సమస్య మాకు ఎదురైంది.

పై నుదహరించిన అనుభవం గుణపాఠం చరిత్రాత్మకమైనది. స్వయంగా పోరాట ఆరంభ దశనుండి అంతిమ దశ వరకూ రాజకీయ నాయకులుగా రథ సారథ్యం వహించిన చంద్ర రాజేశ్వరరావుగారి అవగాహన అక్షరాలా నిజం. పోలీసు చర్య తరువాతనే మన పోరాట ఎత్తుగడలలో మౌళికమైన మార్పులు రావాలని పార్టీలో ప్రతిపాదించి అంతరంగిక పోరాటం కూడా దైర్య సాహసాలతో నిర్వహించిన శ్రీ రావి నారాయణ రెడ్డి, కీర్తిశేషులు బద్దం ఎల్లారెడ్డి, ముఖ్యం మొహిద్దీన్ గారలు తదితరులు - సంపూర్ణముగా పై అభిప్రాయంతో ఏకీభవించే వారు. పై అభిప్రాయానికి భిన్నముగానున్న రెండు ప్రధాన అభిప్రాయాలను గురించి రెండు వాక్యాలు వ్రాయడం అవసరం.

కీర్తిశేషులు సుప్రసిద్ధ ప్రజానాయకుడు, మార్క్సిస్టు పార్టీ నిర్మాత అయిన శ్రీ పుచ్చలపల్లి సుందరయ్యగారు తెలంగాణా సాయుధ పోరాటంపై ఒక పెద్ద గ్రంథాన్ని రచించారు. అందులో తెలంగాణా సాయుధ పోరాటం గురించి వివిధ దశలలో వివిధ ఘట్టాల గురించి అనేక వివరాలతో వ్రాయడం విశేషం. ఈ మహోజ్వల పోరాటంలో వివిధ రంగాలలో వీర మరణం చెందిన అమరజీవుల గురించి వివరణాత్మకమైన సమాచారాన్ని అందించడం మన అదృష్టం. అయినా ఈ గ్రంథం రాజకీయంగా నిష్పక్షపాతంతో సమగ్రత గలిగి వున్నదనుట అవాస్తవమవుతుంది. తెలంగాణా సాయుధ పోరాట నిర్మాతలు, త్యాగధనులనేకులను వారి ఉజ్వల పాత్రలను విస్మరించడం జరిగింది. చరిత్రకారులు చేయగూడని పని ఇది. రాజకీయంగా ఈ పోరాటం గురించి శ్రీ సుందరయ్యగారి అవగాహన అనుభవం ఇలా వుంది. “పోలీసు చర్య తరువాత రాజకీయ బలాబలాలలో మార్పు వచ్చిన తరువాత ఈ సాయుధ పోరాటం ఆత్మరక్షణ సాయుధ పోరాటంగా ప్రజల పాక్షిక విజయాల సంరక్షణ పోరాటంగా కొనసాగించ వలసిందే. ఉపసంహరించుకోవాలనడానికి రాజకీయంగా ఆస్కారములేదు”.

పై అభిప్రాయం ఎంత అస్తవ్యస్తమైనదో అనాటి సంక్లిష్ట రాజకీయ పరిణామాలలో ఎంత అనార్థాలకు దారితీసిందో శ్రీ చంద్ర రాజేశ్వరరావుగారి వ్యాసంలో ప్రస్ఫుటంగా చెప్పబడింది.

అలాగే తెలంగాణా సాయుధ పోరాటంలో నిర్మాతగా నుండిన కీర్తిశేషులు దేవులపల్లి వెంకటేశ్వరరావుగారు కూడా తమ ఒక గ్రంథములో తెలంగాణా పోరాటం గురించి ఇలా అభిప్రాయపడ్డారు.

“తెలంగాణా సాయుధ పోరాటం ఉపసంహరించాలనే వాదన విప్లవ ప్రతీకారమైనది. పోలీసు చర్య తరువాత గూడా తెలంగాణాలో అటువంటి సాయుధపోరాటాన్ని కొనసాగించటానికి అనుకూల పరిస్థితులేయున్నవి. రాజకీయ నాయకత్వాల మార్పిడి తప్ప ప్రజలు మాత్రం అత్యంత ఉన్నత సాయుధ పోరాట రూపాన్ని కొనసాగించడానికి అన్ని విధాలా భాగస్వాములయ్యేవారు. దానిని అనాటి (1949) కేంద్ర కమిటీ వ్యూహరచనల ప్రకారం నిరంతరాయంగా కొనసాగించవలసిందే.”

పై అభిప్రాయం ఎంత వాస్తవానికి భిన్నంగా వుండినదీ కూడా పైనుదహరించిన వ్యాసం సుస్పష్టం చేస్తుంది.

తెలంగాణా సాయుధ పోరాటం దిన దిన ప్రవర్ధమానం చెందిన రోజులలో అనన్య సామాన్యమైన అత్యంత అనుభూతిని కలిగించే అనుభవాల నందించింది. తెలంగాణా ప్రాంతంలో ప్రధానంగా భారతదేశంలో సాధారణంగా జరిగిన మార్పులను ప్రభావితం చేసింది. పోలీసు చర్య తరువాత కూడా 4 సం॥ల సుదీర్ఘకాలం కొనసాగిన ఈ పోరాట అనుభవాలు విప్లవ కారులందరికీ అశేషమైన గుణపాఠాలను అందజేసింది. ప్రతి అనుభవం ఒక గ్రంథం. ప్రతి నష్టం, కష్టం, ఒక సైద్ధాంతిక కిరణం, ప్రతి విజయం ఒక విజయ పతాకం. ఈ అనుభవం సమస్తం ఒక విజ్ఞాన దీపం.

హైదరాబాద్ సంస్థాన విమోచన విప్లవోద్యమం అందించిన చతుర్విధ సందేశం

భారతదేశ సుదీర్ఘ స్వాతంత్ర్యోద్యమంలో అయిదు వందలకు మించిన చిన్న పెద్ద సంస్థానాలలో నిర్వహించబడిన సంస్థాన ప్రజల పోరాటాలు అత్యంత ప్రధానమైనవి. సంస్థానాధీశుల నిరంకుశ పరిపాలనను వ్యతిరేకించటంతో పాటు ఆ సంస్థానాధీశులకు అన్ని విధాల అండదండలు అందించే బ్రిటిష్ సామ్రాజ్యవాదానికి వ్యతిరేకంగా కూడా ఈ వుద్యమాలు నిర్వహించబడినవి. జనాభాలో అతి పెద్ద సంస్థానంగా హైదరాబాద్ సంస్థానం వుండింది. అ తరువాతనే కాశ్మీరు, ట్రావెన్కోర్, కొచ్చిన్, మైసూర్ లాంటి సంస్థానాలు వుండినవి.

హైదరాబాద్ సంస్థానంలో కొనసాగిన ప్రజావుద్యమం దశల వారీగా విస్తృతమై చివరకు 1947-15 ఆగస్టు తరువాత విజృంభించింది. నైజాం నవాబు తన సంస్థానాన్ని భారతదేశంలో విలీనం చేయ నిరాకరించడంతో ఇక్కడి సంస్థాన ప్రజల పోరాటం సంస్థాన విమోచన వుద్యమంగా భారతదేశంలో తక్షణం విలీనం కావాలనే ఏకైక నినాదంపై సమరశీల వ్యూహం, ఎత్తుగడలతో నిర్వహించబడ్డది. అప్పటికే రాజకీయ రంగంలో బలమైన సంస్థలుగా ఎదిగిన స్టేట్ కాంగ్రెస్, భారత కమ్యూనిస్టు పార్టీ, ఆర్యసమజం నైజాం విసిరిన సవాలుకు సముచిత సమాధాన్ని అందించడానికి విడివిడిగానైనా ఒకే ధ్యేయంతో సమరశీల పోరాటాలు నిర్వహించాయి. పదమూడు మాసాల ప్రత్యక్ష యుద్ధం చివరకు 1948 సెప్టెంబరు 17న స్వతంత్ర భారత ప్రభుత్వ పోలీసు చర్య ఫలితంగా విజయం సాధించింది. మువ్వెన్నల జెండా గ్రామ, గ్రామాన రెపరెపలాడింది. మత మౌఢ్యంతో, నిరంకుశ రాజ్యాధికారంతో విద్రవీగిన నైజాం కేంద్రపభుత్వానికి లొంగిపోయాడు. హైదరాబాద్ సంస్థానం భారతదేశంలో విలీనం పొందింది. సంస్థాన ప్రజలు వారికి నాయకత్వం వహించిన రాజకీయ పార్టీలు, సంస్థలు, వ్యక్తులు సగర్వంగా సంస్థాన చరిత్రలో నూతన అధ్యాయానికి తెర లేపారు.

1) హైదరాబాద్ సంస్థానాన్ని ఆసఫ్ జాహి వంశస్థులైన రాజులు షుమారు 3 శతాబ్దాలుగా పరిపాలించారు. చివరి రాజు మీర్ ఉస్మాన్ అలీఖాన్ 7వ వాడు. 16 జిల్లాలలో కోటి డెబ్బయి లక్షల జనాభాతో అతి పెద్ద సంస్థానంగా నుండింది. సంస్థాన

ప్రజల జీవితం అత్యంత దారుణంగా నుండినది. సంస్థానంలో నలభైశాతం భాగం జాగీరులు, మక్తాలు, పాయగాలు, ఇనామ్లు చిన్న చిన్న సంస్థానాలతో కూడి వుండేవి. వారికి రెవెన్యూ, పోలీసు, జైళ్ళు, కోర్టులతో సహా అన్ని నిర్వహించే అధికారం వుండినది. నైజాం తమ కుటుంబపోషణకై వందలాది గ్రామాలు తమ స్వంత గ్రామాలుగా “సర్వేఖాస్” గ్రామాలుగా వుంచుకొనేవాడు. ఇవికాక ‘ఖాల్స్’ ప్రాంతంగా మిగిలిన గ్రామాలలో వందల, వేల ఎకరాలు కలిగిన పూడ్ల భూస్వాములు, దేశ్ముఖ్లు, దేశ్ పాండేలు తమ పెత్తనాన్ని నిర్వహించేవారు. ప్రజలపై విపరీతమైన పన్నులు విధించటం వాటిని నిర్బంధంగా వసూలు చేయడం, యివ్వలేని పేద ప్రజలను రకరకాల చిత్రహింసలకు గురి చేయటం నిత్యకృత్యంగా కొనసాగింది. జీత భత్యం లేకుండా వుచితంగా భూస్వాములకు అన్ని విధాల, రకాల శ్రమలు అందించడం “వెట్టిచాకిరి” చేయడం ఆచారంగా కొనసాగినది. అన్ని కులాలకు చెందిన రైతులతో సహా చేతివృత్తులు, దళితులు, వ్యవసాయ కార్మిక వర్గాలు నిర్బంధంగా భూస్వాముల నిరంకుశ పాలన క్రింద నలిగిపోయేవారు. అమానుషమైన చిత్ర హింసలకుబలి అయిపోయేవారు. ఎదురు మాట్లాడిన, ఎదిరించిన అత్యంత హేయమైన శారీరక, మానసిక హింసలకు గురి చేయబడేవారు. ప్రభుత్వ పోలీసు యంత్రాంగంతో పాటు జాగీరుదారుల గూండా తండాలు గ్రామాలను శాసించేవారు. ప్రజలకు శాంతి భద్రతలను మృగ్యం చేసేవారు. ఇటువంటి అమానుష అర్థబానిస, బానిస జీవితాల నుండి సెప్టెంబరు 17, 1948 నాడు రాజకీయ విముక్తి సాధించబడింది. సంస్థానం భారత జాతిలో విలీనం పొందింది. ప్రజలు ప్రజాస్వామ్య పద్ధతుల ద్వారా స్వపరిపాలన సాధించుకొనే సదవకాశం వచ్చింది. ఇది ప్రపంచంలో అన్ని దేశాల అనుభవం, స్వతంత్రం ఒక జన్మహక్కుగా గుర్తింపు పొందిన శుభధిని-ఇదే ప్రదమ సందేశం.

2) మాతృభాషలో అసలు చదువులేదు. ఉర్దూభాష మాద్యమంగానే ప్రాథమిక విద్యనుండి వున్నత విద్య వరకు నిర్వహించబడేది. ఒకటి, రెండు ఉర్దూ దినపత్రికలు మినహా తెలుగు వార్తా పత్రికలు లేనే లేవు. చాలాకాలం తరువాత శ్రీ సురవరం ప్రతాపరెడ్డి గారి సంపాదకత్వంలో “గోలకొండ” పత్రిక అన్ని రకాల ప్రభుత్వ దిగ్బంధనల మధ్య ప్రచురించబడేది. అక్షరాస్యత 6 శాతానికి మించలేదు. ఇంతటి చీకటి యుగం నుండి విముక్తి చెందడానికి ప్రప్రథమంగా 1922లో “ఆంధ్రజనసంఘం” శ్రీ మాడపాటి హనుమంతరావు గారు కార్యదర్శిగా అవతరించింది. తెలుగుభాష సంస్కృతి, పరిరక్షణ, అభివృద్ధి ఆదర్శంగా ఈ సంస్థ కార్యక్రమాలను చేపట్టింది. క్రమంగా వెట్టి చాకిరి వ్యతిరేకత, రైతు రక్షణ పేరిట తీర్మానాలు చేయడం, గ్రామీణ, పట్టణ ప్రజలను సమీకరించడం అలాగే మరాట్వాడ ప్రాంతంలో మహారాష్ట్ర పరిషత్, కన్నడ విభాగంలో కర్నాటక పరిషత్తులు నిర్మించబడ్డాయి. కాంగ్రెస్, ఆంధ్రజనసంఘం ఆంధ్ర మహాసభగా తెలుగు ప్రజల ప్రజాసంఘంగా పరిణితి చెందింది. 1930లో శ్రీ సురవరం ప్రతాపరెడ్డిగారి

అధ్యక్షతన ప్రథమ ఆంధ్రమహాసభ జోగిపేటలో నిర్వహించబడినది. 1931లో శ్రీ బూర్గుల రామకృష్ణారావుగారి అధ్యక్షతన దేవరకొండలో ద్వితీయాంధ్ర మహాసభ జరిగింది. 1934లో శ్రీ పులిజాల వెంకట రంగారావు గారి అధ్యక్షతన తృతీయాంధ్ర మహాసభ ఖమ్మంలో జరిగింది. 1935లో డిశంబర్ మాసంలో శ్రీ మాడపాటి హన్మంతరావు గారి అధ్యక్షతన చతుర్థాంధ్ర మహాసభ సిరిసిల్లాలో జరిగింది. 5వ మహాసభ శ్రీ కొండా వెంకట రంగారెడ్డి గారి అధ్యక్షతన 1936లో పాడ్ నగర్ లో జరిగింది. 1937లో శ్రీముందుముల నర్సింగరావు గారి అధ్యక్షతన 6వ ఆంధ్ర మహాసభ నిజామాబాద్ లో జరిగింది. 1940లో హైదరాబాద్ జిల్లా మల్కిపురంలో శ్రీ ముందుముల రామచంద్రరావు గారి అధ్యక్షతన 7వ మహాసభ జరిగింది. 1941లో శ్రీ రావి నారాయణరెడ్డి గారి అధ్యక్షతన నల్లగొండ జిల్లా చిలకూరులో 8వ మహాసభ జరిగింది. 1942లో శ్రీ మాదిరాజు రామకోటేశ్వరరావుగారి అధ్యక్షతన వరంగల్ తాలూకా ధర్మవరంలో 9వ మహాసభ జరిగింది. 1943లో హైదరాబాద్ లో జరిగిన 10వ ఆంధ్రమహాసభలో ఆంధ్రమహాసభ అధ్యక్ష పదవికి మొదటిసారి తీవ్రమైన పోటీ ఏర్పడ్డది. సంస్థాన ప్రజల సమరశీల పోరాటాలు విస్తృతంగా కొనసాగిన సమయం. ఆంధ్ర మహాసభలో ప్రజల స్థానాన్ని భారత కమ్యూనిస్టు పార్టీ సంపాదించుకున్నది. మితవాద వర్గ అభ్యర్థిగా శ్రీ కొండా వెంకటరంగారెడ్డి, అతివాదుల అభ్యర్థిగా శ్రీ బద్దం ఎల్లారెడ్డి గార్ల మధ్య తీవ్రమైన పోటీ జరిగింది. కొద్ది మెజారిటీతో శ్రీ కొండా వెంకటరంగారెడ్డి గారు గెలుపొందారు. 1944లో భువనగిరిలో 11వ ఆంధ్రమహాసభ జరిగింది. మితవాదులు అధ్యక్ష పదవిని సాధించడానికి తీవ్రంగా ప్రయత్నించినప్పటికీ అది సాధ్యపడలేదు. శ్రీ రావి నారాయణరెడ్డి గారు ఏకగ్రీవంగా అధ్యక్షుడిగా ఎన్నుకోబడ్డారు. 1930లో ప్రారంభమయిన ఆంధ్రమహాసభ 1944 వరకు అనగా 14 సంవత్సరాల అనతికాలంలో 11 మహాసభలు జయప్రదంగా నిర్వహించుకోవడం లక్షలాది ప్రజలకు స్వతంత్రం, ప్రజా స్వామ్యం, సందేశాలను అందించడం ఒక మహత్తర మైన గుణపాఠం. శత్రువు నీడలో అనేక కష్ట, నష్టాల మధ్య త్యాగధనులు తమ దీక్షా, దక్షతలతో స్వాతంత్ర సాధాన్ని నిర్మించుకున్న నిర్దిష్టమైన తీరు తెన్నులు కండ్లకు కట్టినట్లుగా కనబడే వుద్యమ నిర్మాణ అనుభవం. 1938లో హైదరాబాద్ సంస్థాన స్టేట్ కాంగ్రెస్ నిర్వహించిన సత్యాగ్రహ వుద్యమం తదుపరి కారక్రమాలు ఈ ప్రజావుద్యమంలో విశిష్టపాత్రను పోషించినవి. హైదరాబాద్ నగరంలో సుప్రసిద్ధ కవి, కార్మికనాయకులు శ్రీ ముఖ్తాం మొహియుద్దీన్, డా. రాజ్ బహదూర్ గౌర్ తదితర సహచరుల ఆధ్వర్యంలో కామ్రేడ్స్ అసోసియేషన్ అను సంస్థ వెలిసింది. జాతీయకాంగ్రెస్ నాయకురాలు శ్రీమతి సరోజిని నాయుడు వారి కుమారుడు శ్రీ జయసూర్యనాయుడు ఈ సంస్థ వెనుక నిలిచిన ప్రముఖులు. అఖిల హైదరాబాద్ విద్యార్థి సంఘం పేరుతో సంస్థాన జిల్లాలన్నింటిలో విద్యార్థి వుద్యమం అంచెలంచెలుగా అభివృద్ధిని సాధించింది. పాఠశాలలు, కళాశాలల్లో ప్రతిభావంతులైన

విద్యార్థులు నాయకత్వం వహించారు. తర్వాత నైజాం వ్యతిరేక రాజకీయ వుద్యమాలలో రాణించారు. అఖిల భారత ట్రేడ్ యూనియన్ కాంగ్రెస్ విభాగంగా అఖిల హైదరాబాద్ ట్రేడ్ యూనియన్ కాంగ్రెస్ అన్ని పారిశ్రామిక కేంద్రాలలో రోడ్, రవాణా పరిశ్రమలలో తమ సంఘాలను నిర్మించడం, విస్తృత పరుచుకోవడం, గణనీయమైన సమ్మెపోరాటాలు నిర్వహించి విజయాలు సాధించడం ఒక ప్రముఖ పాత్ర. మహారాష్ట్ర, కర్నాటక ప్రాంతాలలో కూడా ఈ అనుభవాలు చోటు చేసుకున్నవి. భాషా సంస్కృతుల పేరిట ఆరంభించబడిన అభ్యుదయ వుద్యమాలు నిరంకుశ పాలకులు విధించిన ప్రతిబంధకాలన్నింటిని తమ శక్తియుక్తుల ద్వారా ఎదిరించి సాహసోపేతమైన సమరశీల పోరాటాల వరకు విజృంభించిన చారిత్రక అనుభవం-ఇది ద్వితీయ సందేశం.

3) గత శతాబ్ది 3వ దశకం ఆరంభం నుండి సంఘటితం చేయబడిన సంస్థాన ప్రజా చైతన్యం వుద్యమాల అభివృద్ధికి సంస్కరణలు అన్ని రంగాలలో తీవ్రమైన సంస్కరణలు అత్యంత అవశ్యకమనే నినాదాన్ని చేపట్టినవి. అనాటి ప్రభువులకు, ప్రభుత్వానికి వ్యతిరేకంగా నినాదాలు, ఉపన్యాసాలు చేయడమే కాక ప్రజల హృదయాలను హత్తుకొని పోయి వారిలో భావ విప్లవాన్ని సంతరింపచేయడానికి జానపద కళలను ప్రబల సాధనాలుగా వినియోగించడం జరిగింది. బుర్రకథలు, వగ్గు కథలు, భాగవత రూపాల ద్వారా నిరంకుశత్వాన్ని, బానిసత్వాన్ని, వెట్టిచాకిరి విధానాన్ని చీల్చిచెండాడే వున్నత సమర శీలభావోద్రేకాలను, త్యాగాన్ని ప్రేరిపింపచేయడం జరిగింది. అటు మరుగున పడియున్న సామాజిక సంస్కర్తల చరిత్రలను వారి అమూల్య రచనలు, కళాఖండాలను పామర ప్రజల వరకు కొనిపోవడం జరిగింది. మూడనమ్మకాల వ్యతిరేక, స్త్రీ స్వాతంత్ర్య అనుకూల సామాజిక సంస్కరణల సాహిత్యాన్ని గ్రంథాలయ వుద్యమాల ద్వారా ప్రబలంగా ప్రచారంలోకి తేవడం జరిగింది. అంటరాని తనాన్ని వ్యతిరేకించడం, వర్ణాంతర వివాహాలను ప్రోత్సహించడం. బాల్యవివాహాలను వ్యతిరేకించడం, స్త్రీలను గౌరవించడం ఒక సాంస్కృతిక పునరుజ్జీవన వుద్యమంగా, ఆర్థిక, రాజకీయ వుద్యమాలు పోరాటాల సరసనే నిర్వహించబడినవి. ఫలితంగా ప్రతిసభ, మహాసభ, పోరాటం పరిపూర్ణ సందేశంగా ప్రజలను ఆకట్టుకున్నవి. రాజకీయ, ఆర్థిక సాంస్కృతిక సంస్కరణల అవసరాన్ని ఎలుగెత్తి చాటినవి. సంస్థాన విముక్తి సాధించక ముందే ప్రజాసంఘాల నాయకత్వంలో సాధ్యమైనంత వరకు పై సంస్కరణలు ఆచరణలో పెట్టబడినవి, భూస్వాముల అన్యాయక్రాంతంలో నుండి దున్నేవాడికి దూరంగా నిరుపయోగంగా నుండిన లక్షలాది ఎకరాల మాగాణిని ప్రజాసంఘాల కార్యకర్తలు తమ సంఘటిత బలం ద్వారా దున్నేవాడికి హస్తగతం చేసారు. అలాగే సామాజిక సంస్కరణలను, బహుకష్ట నష్టాలకు గురి అవుతూ పరిమితంగానైనా అమలు పరిచారు. నూతన జీవిత ఆదర్శాలను చక్కని ఉదాహరణలుగా రూపొందించారు.

పరిణతి చెందిన ప్రజాచైతన్యం, ప్రజాపుద్యమం విమోచనానంతరం ఏర్పడిన పాలక వర్గాలపై తమ ప్రభావాన్ని వేసినవి. ఎన్నికల విజయాలతో పాటు ఆర్థిక సామాజిక పరిపాలన సంస్కరణలకు శ్రీకారం చుట్టింది. మొదలు కౌలుదారీ విధాన సంస్కరణల చట్టం, ఆతర్వాత భూసంస్కరణల చట్టం భారతదేశంలోనే ప్రపథమంగా హైద్రాబాద్ సంస్థానంలో అమలు పరచబడినవి. ముమారు నలభై లక్షల ఎకరాలు భూమిపై కౌలు రైతులు చట్టబద్ధ రక్షణ సాధించారు. భూస్వాముల దయా, దాక్షిణ్యాలపై ఆధారపడకుండా న్యాయమైనా కౌలు రేట్లు చెల్లిస్తూ సంపూర్ణ భద్రతను చట్టబద్ధంగా సాధించుకున్నారు. మరికొన్ని లక్షల ఎకరాలు బంజరు భూములు భూమి లేని నిరుపేదలు ముఖ్యంగా దళితులు స్వంతం చేసుకోగలిగారు. వెట్టిచాకిరి, శారీరక, మానసిక హింసలాంటి అమానుష స్థితి గతులనుండి విముక్తి సాధించారు. మాతృభాషలో విద్యతో పాటు విద్యాలయాల విస్తరణ, ప్రజరోగ్య పరిరక్షణ, సాంఘిక, సంక్షేమ కార్యక్రమాలు ప్రభుత్వ బాధ్యతలుగా గుర్తించబడి ఆచరించబడినవి. సహకర సంఘాల వ్యవస్థను స్థాపించి రైతులు చేతివృత్తులపై ఆధారపడే కార్మికులకు రుణ సదుపాయం కల్పించే వ్యవస్థీకృత సదుపాయం సమకూర్చడం జరిగింది. పంచాయితీ రాజ్ వ్యవస్థను ఏర్పరచి గ్రామ రాజస్థాపన దిశలో నూతనంగా స్థానిక స్వపరిపాలన వ్యవస్థకు పునాదులు వేయడం జరిగింది. వాక్ స్వాతంత్ర్యం, పత్రికా స్వాతంత్ర్యం, ఇతోధికంగా అభివృద్ధి చెందినవి. శతాబ్దాల చీకటి కోణాలలో ఆధునిక అరుణకాంతులు చొరబడ్డాయి.

సంస్థాన విమోచన పుద్యమం బడుగు, బలహీన వర్గాల్లో తమ ఉజ్వల భవిష్యత్తు పట్ల ఎన్నెన్నో ఆశలు కల్పిస్తే అటు భూస్వామ్య, ధనిక వర్గాలలో కూడా తమ స్వార్థపర జీవితం పట్ల అన్నే ఆశలు కల్పించినది. అధికార పార్టీలో తమ ప్రాబల్యాన్ని పెంచుకుంటూ తమ పాక్షిక ప్రయోజనాల సాధనకే ప్రాధాన్యతనిచ్చారు. పేదరిక నిర్మూలన, సాంఘిక సంస్కరణల చట్టాలను అమలు పరచడంలో అలసత్వం వహించడమే కాక వాటిని అమలు పరచకుండా కార్యాచరణలు చేపట్టారు. ఫలితంగా దేశంలో అభివృద్ధి చట్టాలను చేయడంలో తప్ప వాటి ఆచరణ ద్వారా ప్రజా జీవితంలో తగినంతగా అగుపడలేదు. పైగా ధరల పెరుగుదల, ఆదాయాల నిలకడ ప్రజాసామాన్యంలో ముఖ్యంగా బలహీన వర్గాలలో అసంతృప్తికి దారితీసింది. విప్లవసిద్ధాంతాలను ఒంటబట్టించుకున్న వేలాది యువతీ యువకులు విమోచనం అందించిన రాజకీయ స్వతంత్రాన్ని కూడా కాదంటూ సంపూర్ణ ఆర్థిక స్వాతంత్రం లేని పరిస్థితులు పట్ల అసహనాన్ని ప్రకటిస్తూ తమ సమరశీల సాయుధ పోరాటాన్ని మరొక 3 సంవత్సరాలు సుదీర్ఘకాలం కొనసాగించారు. అసమాన, అననుకూల పరిస్థితులలో ఒంటెత్తు పొకడతో నిర్వహించబడిన ఈపోరాటం, ఒక ఆత్మరక్షణ పోరాటంగా చెప్పుకోబడినా ప్రజా పుద్యమ నిర్మాణంలో గడించిన అమూల్యమైన అనుభవాల వెలుతురులో ఒక తీవ్రవాద పుద్యమంగా మిగిలింది. నేల విడిచి సాము చేసిన చందంగా మిగిలింది. దురదృష్టవశాత్తు ఇదే సిద్ధాంతం ఈనాటి

వరకు నిష్పల తీవ్రవాదపుద్యమంగా పరిమితంగానైనా కొనసాగుతుంది. దేశాభివృద్ధికి అమూల్య సంపదగా మలుచుకోబడవలసిన మానవ వనరులు నిష్ప్రయోజన మవుతున్నాయి.

స్వాతంత్రానంతరం మూడున్నర దశాబ్దాల వరకు రాష్ట్రాలు, కేంద్రంలో సృష్టించుకో బడిన ప్రజాస్వామ్య సంస్థలు, వ్యవస్థలను ఆర్థిక స్వాతంత్రానికి అత్యంతవసరమయిన సంస్కరణలను సాధించే ఉపకరణాలుగా తీర్చిదిద్దడంలో కాంగ్రెస్ పార్టీ విఫలత చెందింది. వీటిని స్వార్థ పర వర్గాలు తమ సంకుచిత ప్రయోజనాలకే వినియోగించ గలిగాయి. పార్లమెంటు, శాసనసభ, పంచాయితీరాజ్ లాంటి పరిపాలన వ్యవస్థలో ప్రజాహిత సంస్కరణలు, అభ్యుదయ విధానాలు రూపొందించబడలేదు, చేపట్టబడలేదు. రాజ్యాంగంలో రచించుకున్న ప్రాథమిక హక్కులు, ఆదేశిక సూత్రాలు, ఉద్ఘాటనలు, పునరుద్ఘాటనలతో సరిపూర్ణమైవున్నాయి. ప్రజల ఆర్థిక, సామాజిక పురోభివృద్ధికి కంటకంగా నుంటూ కాలదోషం పట్టిన విధానాలు సంస్కరించబడలేదు. మెకాలే రూపొందించిన విద్యావిధానం యువతరంలో స్వతంత్ర సృజనాత్మక ఆలోచన విధానాన్ని సంపాదించుకోనీవడం లేదు. వ్యవసాయ, పారిశ్రామిక, వాణిజ్య వ్యాపార రంగాలలో ఉత్పత్తి శక్తుల అభివృద్ధికి అనివార్యమైన శాస్త్ర, సాంకేతిక పరిజ్ఞానాన్ని వినియోగించబడలేదు. అందుకు అత్యంత ప్రధానమైన దేశ, విదేశీ ఆర్థిక వనరుల సమీకరణ జరుగలేదు. ఫలితంగా మూడున్నర దశాబ్దాల సుదీర్ఘకాలం దేశ సగటు జాతీయ ఉత్పత్తి రెండున్నర నుండి 3 శాతానికి మించలేదు. వెనుకబాటు తనాన్ని త్వరిత గతిన తొలగిస్తూ ఉత్పత్తి ఉత్పాదకతలలో, సంపద సృష్టిలో మన దేశం సగటు జాతీయ ఉత్పత్తి రెండున్నర నుండి 3 శాతానికి మించలేదు. ఉత్పత్తి, ఉత్పాదకతలలో, సంపద సృష్టిలో మన దేశం చాలా వెనుకబడి పోయింది. వెనుకబాటు తనాన్ని త్వరిత గతిన తొలగిస్తూ ఉత్పత్తి, ఉత్పాదకతలను గణనీయంగా పెంచ గలిగే సంస్కరణల ఆలోచన 1991 నాటి వరకు రానేలేదు. అప్పుడు ప్రారంభించబడిన సంస్కరణల పర్వం అనేక అటుపోట్లతో ఈనాటి వరకు ఒక స్పష్టమైన దార్శనికతతో, ఆత్మవిశ్వాసంతో ముందుకు పోవడం లేదు. అక్కడక్కడ పరిమిత రంగాలలో చేపట్టబడుతున్న సంస్కరణల ఫలితాలు నేర్పుతున్న గుణపాఠాలకు కూడా గుర్తింపు ఇవ్వడం జరగడం లేదు. ఈనాడు శరవేగంగా అలుముకుంటున్న ప్రపంచీకరణ గురించి ప్రపంచబ్యాంకు, ప్రపంచ ద్రవ్యనిధి, ప్రపంచ వాణిజ్య వ్యాపార సంస్థల మూల సిద్ధాంతాల గురించి ఏర్పడియున్న అనవసర అనుమానాలను, దురభిప్రాయాలను తొలగించుకొంటూ వాటిని మనదేశ అవసరాలకనుగుణంగా ఉపయోగించుకొనే పూహ్యం, ఎత్తుగడలును అనుసరించడం అత్యవసరం, అనివార్యం. వీటి ద్వారా ధనాద్యదేశాలు, బహుళజాతి సంస్థలు మన ఆర్థిక, రాజకీయ స్వాతంత్రాన్ని సులభంగా కబళించ గలుగుతాయను కోవడం మనదేశ పరిణిత ప్రజాచైతన్యాన్ని కించబరచటమే అవుతుంది. సత్యాన్వేషణ

ద్వారా మాత్రమే సంస్కరణల అవసరం అర్థమవుతుంది. విజ్ఞులు రాజకీయాలకతీతంగా ఐక్యంగా ఇందుకు కృషి చేయడం అవసరం. జాతీయంగా అనేక అననుకూల పరిస్థితుల మధ్య, ఆర్థిక వనరులు, మానవ వనరుల కొరతల మధ్య పరిమితమయిన రాష్ట్ర పరిధిలో గత 8 సంవత్సరాలుగా ముఖ్యమంత్రి నారా చంద్రబాబు నాయుడుగారి నాయకత్వంలో చేపట్టబడి సత్ఫలితాలను అందిస్తున్న సంస్కరణల ప్రక్రియ దేశంలోని అభివృద్ధి కాముకులను ఆకర్షిస్తున్నది. మానవాభివృద్ధి లక్ష్యంగా పెట్టుకున్న ప్రపంచ వ్యాపిత సంస్థలు ఈ అనుభవాన్ని శ్లాఘిస్తున్నవి. ఇలాంటి సంస్కరణలను దేశ వ్యాపితంగా విస్తరించడం తప్ప గత్యంతరం లేదనే అభిప్రాయాన్ని ఆర్థిక, సామాజిక రాజకీయ విజ్ఞులు సుస్పష్టంగా చెప్పడం జరుగుచున్నది. అయినా దురదృష్టశాస్త్ర సంకుచిత పార్టీ రాజకీయాలు, అధికార వ్యూహాలు, స్వార్థ పర వర్గాలలో అవసరమున్నంత సానుకూలతను కల్పించడం లేదు. ప్రతి సంస్కరణ మానవీయ దృష్టితో, అందరి ఏకాభిప్రాయంతో మాత్రమే విజయవంతంగా నిర్వహించబడి సత్ఫలితాలను అందించగలుగుతుంది. రాజకీయ ఏకాభిప్రాయ రాహిత్యం సంస్కరణల సార్థకతను తీవ్రంగా ప్రభావితం చేస్తుంది. 1978లో సంస్కరణలకు శ్రీకారం చుట్టిన చైనా గడిచిన 25 సంవత్సరాలలో అనన్యమైన అభివృద్ధి వేగాన్ని పుంజుకుంటున్నది. వ్యవసాయం, పరిశ్రమలు, సేవా రంగాలన్నింటిలో సగటున 10 శాతానికి అభివృద్ధి రేటు సాధించింది. పేదరికం దాదాపు తొలగించబడింది. ఇవన్నీ సంస్కరణల ఫలితంగా దేశ, విదేశీ, ఆర్థిక, శాస్త్ర, సాంకేతిక వనరులను ప్రోగు చేసుకోవడం ద్వారానే సాధ్యపడ్డవి. మనదేశం సంస్కరణల వినా ఒక్క ఆడుగు కూడా ముందుకు వేయజాలదు. కరుడు గట్టిన, కాలం చెల్లిన భావాలను, అభిప్రాయాలను మార్చుకోవడమే సంస్కరణలకు పునాది. ఈ బృహత్తరమైన సిద్ధాంతాన్ని రాజకీయాలకు గెలుపు ఓటములకు అతీతంగా గుర్తించడం దేశ భక్తికి నిదర్శనం. ఆనాడే ఆర్థిక స్వాతంత్ర్యం అందుబాటులోకి వస్తుంది - ఇదే తృతీయ సందేశం.

4) హైదరాబాద్ సంస్థాన చరిత్ర విమోచనం నాటికి కొన్ని వందల సంవత్సరాలు కలిగివున్నది. జౌరంగజేబు మొగల్ చక్రవర్తులలో చివరివాడు. అతనికి అంతులేని రాజ్యకాంక్ష, దురహంకారం, గర్వం, నియంతృత్వ గుణాలున్నాయని చరిత్ర చెబుతుంది. దక్షిణ భారతం అతని రాజ్యకాంక్షకు గురయింది. దక్కన్ గోలకొండను జయించాడు. మరట్వాడాలోని ఔరంగాబాద్ ను రాజధానిగా చేసుకొని పాలించాడు. మీర్ ఖమ్మద్దీన్ అనువాడిని దక్కన్ కు సుబేదారుగా నియమించాడు. ఖమ్మద్దీన్ రాచకుటుంబీకులు, అసాధరణ ప్రతిభావంతులు. ఔరంగజేబు మరణానంతరం తన ప్రాంతమని నర్మద నుంచి కావేరికి, మచిలీపట్నం నుండి బీజాపూర్ వరకు దక్షిణ పీఠభూమి అంతటినీ వశపర్చుకున్నాడు. 1724వ సంవత్సరంలో ఆసఫ్ జాహి వంశాన్ని స్థాపించాడు. మహారాష్ట్రలు ఖమ్మద్దీన్ రాజ్య విస్తరణను నిలువరించారు. వారి దాడులకు విసిగిన

ఖమ్మడ్డీన్ తన రాజధానిని తెలంగాణలోని హైదరాబాద్ కు మార్చాడు. ఖమ్మడ్డీన్ మరణానంతరం ఆయన కొడుకులు రాజ్యాధికారం కోసం ఘర్షణ పడ్డారు. ఆనాటికే భారతదేశంలో అంతర్గత వైరుధ్యాలను ఉపయోగించుకుంటూ ఫ్రెంచి ఇంగ్లీషు వారు తమ సామ్రాజ్యాన్ని నిర్మించుకునే ప్రయత్నంలో వున్నారు. ఖమ్మడ్డీన్ రెండవ కుమారుడు నాసిర్ జంగ్ బ్రిటీష్ వారి సహాయం తీసుకున్నాడు. తనతో పోటీ పడుతున్న తన మేనల్లుడు ముజఫర్ జంగ్ పై యుద్ధం ప్రకటించాడు. ముజఫర్ జంగ్ కు ఫ్రెంచివారు సహకరించారు. ఈ యుద్ధంలో ముజఫర్ ఓడిపోయి చెరసాల పాలయ్యాడు. అటు ఒక పరాన్ వీరుడు నాసిర్ ను ఒడించాడు. సమయం కనిపెట్టి ఫ్రెంచివారు ముజఫర్ ను గద్దెక్కించారు. మరొక పరాన్ ముజఫర్ ను తొలగించాడు. ఫ్రెంచివారు ఖమ్మడ్డీన్ 3వ కుమారుడైన సలాబత్ జంగ్ ను గద్దెనెక్కించారు. ఆసఫ్ జాహి రాజ్యంలోని తెలుగుప్రాంతాలన్నింటిని కలిసి 'తెలంగాణ' అన్నారు. తెలుగులు వుండు ప్రాంతం 'తెలంగాణ'. అప్పుడు ఈనాడు వున్న ఆంధ్రప్రదేశ్ సంతం తెలంగాణనే. సలాబత్ జంగ్ ఫ్రెంచివారికి 26 లక్షల రూపాయలు బుణపడిపోయారు. ఫ్రెంచి అప్పుల వాళ్ళు అతని వెంటపడ్డారు. అప్పుడు అతడు 1753లో తెలంగాణలోని 1) ముస్తాఫానగర్ 2) రాజమహేంద్రవరం 3) శ్రీకాకుళం జిల్లాలను ఫ్రెంచి వారికి అప్పగించాడు. అప్పుడు ఆ జిల్లాల సంవత్సర ఆదాయం రు.31 లక్షల రూపాయలు. సలాబత్ జంగ్ తన రాజ్యరక్షణ కొరకు రాయబేరాలు సాగించాడు. తన రక్షణకు గాను ఇంగ్లీషు వారికి తెలంగాణలోని 1) నిజాంపట్నం 2) మచిలీపట్నం 3) కొండవీడు 4) పల్నామనేరు లను 1759లో అప్పగించాడు. ఫ్రెంచి వారికి ఆంగ్లేయులకి ఆసఫ్ జాహి సర్కారు వారి నుంచి వచ్చిన జిల్లాలు కావడం వలన ఆప్రాంతాలుకు 'సర్కారు జిల్లాలు' అనే పేరు వచ్చింది. కాల గమనంలో మొదలు ఫ్రెంచి వారికి ఇచ్చిన జిల్లాలు కూడా బ్రిటీష్ వారి పరమయినాయి. బ్రిటీష్ వారు సలాబత్ జంగ్ ను నమ్మలేదు. అతనిని తొలగించారు. 1772లో ఖమ్మడ్డీన్ 4వ కుమారుడు నిజాం అలీని గద్దెనెక్కించారు. నిజాం అలీ పూర్తిగా అసమర్థుడు. అధికారం సర్వస్వం బ్రిటీష్ వారు చెలాయించారు. ఇంతలో మహారాష్ట్రలు నిజాం అలీపై దండెత్తారు. నిజాం అలీ ఓడిపోయాడు. మధ్యన ఆంగ్లేయులు నిజాం అలీని రక్షించే నెపంతో సైన్యాలు పంపించారు. అందుకు పెద్ద మొత్తంలో డబ్బు అడిగారు. అదివరకే ఆంగ్లేయులకు పెద్దగా బుణపడియున్న నిజాం అలీ తన రక్షణ కోసం ఇంగ్లీషు వారు నిర్వహించే సేనల ఖర్చుల కొరకు బ్రిటీష్ వారికి 1) కంభం 2) కర్నూలు 3) ఆధోని 4) రాయదుర్గం 5) గుత్తి 6) కడప 7) బంగినపల్లి 9) అనంతపురం 10) బళ్ళారి 11) మదనపల్లి 12) వాయల్పాడు జిల్లాలను 1800 సంవత్సరంలో ధారదత్తం చేసాడు. అందుకే ఆ జిల్లాలకు దత్త మండలాలు అను పేరువచ్చింది. తతిమా తెలుగు ప్రాంతం 'తెలంగాణ'గా మిగిలింది.

ముస్లిం రాజుల అసమర్థత, ధన దాహం బ్రిటీష్ సామ్రాజ్యవాదుల కుటిల నీతి

కారణంగా సువిశాలమైన తెలుగుప్రాంతం విభజించబడింది. స్వాతంత్ర్యానంతరం పొట్టి శ్రీరాములు గారి పట్టుదల, ఆత్మార్పణ తర్వాత పూర్వపు తెలంగాణాలోని భాగమైన ఆంధ్రప్రాంతం ప్రత్యేక రాష్ట్రంగా ఏర్పడింది. రాష్ట్రాల పునర్ వ్యవస్థీకరణ సిఫార్సులు మరియు తెలుగు ప్రజల చిరకాల ఆందోళన ఫలితంగా భాషా ప్రయుక్త రాష్ట్రంగా 1-11-56 నాటికి ఆంధ్రప్రదేశ్ ఏర్పడింది. ప్రత్యేక ఆంధ్రరాష్ట్రం తమ మాతృక తెలంగాణాతో కలిసినప్పుడు న్యాయంగా 'తెలంగాణా ప్రదేశ్' అనవలసింది. ఆంధ్రప్రాంతం విస్తీర్ణంలో, జనాభాలో అధికంగా నుండడం వలన ఆంధ్రప్రదేశ్ అను నామకరణం జరిగింది. అందులో తెలంగాణా అసలు సినైన ప్రాంతం.

ఆంధ్ర-తెలంగాణా ప్రాంతాలలో నిర్వహించబడిన స్వాతంత్రోద్యమ ఆరంభం నుండే తెలుగు ప్రజలను విభజించిన ఈ కృత్రిమ సరిహద్దులు తొలగిపోవాలని కోరడం జరిగింది. భాషా ప్రయుక్త తెలుగు రాష్ట్రం లేక విశాలాంధ్రలోనే అభివృద్ధి, అభ్యుదయం సుస్వాధమని ప్రకటించారు. సాంస్కృతిక వికాసానికి, ఆర్థిక సామాజిక పునరుజ్జీవనానికి భాషా ప్రయుక్త రాష్ట్రం అనివార్యమని ఎలుగెత్తి చాటి చెప్పారు. చివరకు సాధించారు. సంస్కృతి, సాంప్రదాయాల పునరుజ్జీవనంపై విశ్వాసం లేని కొందరు రాజకీయ నాయకులు విశాలాంధ్ర ఏర్పాటు సమయంలోనే తమ అభ్యంతరాన్ని ప్రకటించారు. ప్రజాబాహుళ్యం యొక్క అభిమతం ముందు దీనిని ఎవరు పట్టించుకోలేదు. ఆంధ్రప్రదేశ్ ఏర్పడిన తరువాత మూడు 150 సంవత్సరాలుగా విడిపడిన తెలుగు ప్రజల మధ్య ఏర్పడుతున్న పునరైక్యతలో అసమానతలు చోటు చేసుకోవడం సహజంగా జరిగింది. పాలకుల అసమర్థత, సంకుచిత అధికార ప్రలోభాలు ఈ చిన్న వైరుధ్యాలను పెద్దగా చేసి చూపడం జరిగింది. హైదరాబాద్ సంస్థానంలో ప్రధాన రెవెన్యూ ఆదాయంగా నుండిన 'ఆబ్కారీ' ఆదాయం విలీనమైన ఆంధ్రప్రాంతంలో మధ్యపాన నిషేధం కారణంగా ఆబ్కారీ ఆదాయం లేకపోవడం ఈ అంతరానికి మూలకారణం. ఉభయ ప్రాంతాల ఉద్యోగస్తుల ప్రమోషన్లు, సీనియారిటీ లిస్టుల రూపకల్పనలో అవకతవకలు కూడా కొంతవరకు చోటు చేసుకోవడం జరిగింది. ఇంతకు మించిన వైరుధ్యం ఎంత వెదికినా కనబడదు. బ్రిటీష్ పాలన క్రింద 150 సంవత్సరాలు నుండిన సర్కారు దత్త మండలాలు పెద్దగా అభివృద్ధిని సాధించినాయని చెప్పడం దుస్సాహసమవుతుంది. అయితే కాటన్ దొర పుణ్యమా అంటూ నిర్మించబడిన కృష్ణ-గోదావరి నదులపై బ్యారేజీలు నిర్మించబడ్డాయి. ఫలితంగా కొన్ని లక్షల ఎకరాల తీరప్రాంత భూములలో మాగాణిగా మారి వ్యవసాయ ఉత్పత్తులు పెరగడం జరిగింది అక్కడి ప్రజల ఆర్థిక స్థితిగతులు మెట్ట ప్రాంత ప్రజలకంటే గణనీయంగా బాగుపడ్డాయి. 1969లో అధికార పార్టీకి చెందిన నాయకులు అధికార పంపిణీ ఉద్దేశ్యంతో వేర్పాటు వాదాన్ని లేవనెత్తారు. కొన్ని మాసాలు తెలంగాణా ప్రాంతాన్ని ఊపివేసారు. ఈ వుద్యమంలో కొందరు ఆత్మార్పణ కూడా చేసారు. అయితే అదే పార్టీకి చెందిన అగ్రనాయకత్వం జోక్యం, అధికార పునర్ విభజన ఫలితంగా

వేర్పాటు వుద్యమం సమసిపోయింది. ఇలాంటి వుద్యమం రాజకీయ అసంతృప్తి వాదులకు అప్పుడప్పుడు ఆలంబనంగా తయారైంది. వెనకబాటు తనానికి మూలకారణం ప్రజల కనీస అవసరాలైన విద్య, వైద్య, సాగునీరు, త్రాగునీరు, రోడ్డు - రవాణా మౌళిక సదుపాయాలు సమకూర్చడంలో పాలకవర్గాలు బాధ్యతగా గుర్తించి పరిష్కరించకపోవడమే. ఈ వెనుకబాటుతనం తెలంగాణాకే పరిమితం కాలేదు. సువిశాల రాయలసీమ (దత్త మండలం) ఉత్తర, దక్షిణ సర్కారు జిల్లాలో మెట్ట ప్రాంతాలు కూడా వెనకబడేవున్నాయి. మౌళిక సదుపాయాల సత్వర నిర్మాణం గురించి దేశ వ్యాపితంగా శాస్త్రీయ అవగాహన లేకపోవడం అందుకు అత్యవసరమయిన ఆర్థిక వనరులను దేశ, విదేశీ ఆర్థిక సంస్థల నుండి సాధించే శక్తి యుక్తులు లోపించడం అసలు పరిపాలన ప్రజల చేత, ప్రజలకొరకు అను సిద్ధాంతంపై విశ్వాసం లేకపోవడం. రాష్ట్రానికి పరిమితంగా నున్న ఆర్థిక వనరుల వినియోగంలో కాని కేంద్రం నుండి పరిమితంగానే వస్తున్న నిధుల, రుణాల పంపకంలో కాని పక్షపాతాలకు ఆస్కారం లేదు. రాష్ట్ర రాజధానిగా హైదరాబాద్, సికింద్రాబాద్ నగరం శరవేగంగా అభివృద్ధి చెందుతున్న వాస్తవం జగద్విదితం. ఉభయ ప్రాంతాల పారిశ్రామిక, వాణిజ్య, వ్యాపార వేత్తలు తమ పెట్టుబడులను ఉపయుక్తంగా వెచ్చించడం వలన ఈ అభివృద్ధి సాధ్యపడుతుంది. అలాగే రాష్ట్రంలోని అన్ని జిల్లాలు గత 45 సంవత్సరాలలో పరిమిత వనరుల నేపథ్యంలో మౌళిక రంగాలలో కొంతవరకు అభివృద్ధిని సాధిస్తున్నాయి. సంస్కరణలు సత్వర మానవీయ అభివృద్ధిపై దృఢ విశ్వాసం కలిగినవి. ముఖ్యమంత్రి చంద్రబాబు పరిపాలిస్తున్న 8 సంవత్సరాలలో అన్ని రంగాలలో అంతకు ముందు 35 సంవత్సరాల సుదీర్ఘ పరిపాలనలో సాధించిన దానికి మించిన అభివృద్ధిని సాధించడం జరిగింది. ప్రతిగ్రామం, పట్టణం దీనికి సాక్ష్యం. ఇటువంటి సరిస్థితులలో కూడా అభివృద్ధికి తోడ్పడుతూ దాని వేగాన్ని మరింత పెంచవలసిన రాజకీయవేత్తలు తిరిగి వేర్పాటు వాద బావుటాను ఎగరవేస్తున్నారు. రాజకీయ ఏకాభిప్రాయాన్ని సమకూర్చవలసిన సమర్థులు వేర్పాటు నినాదంతో కొనసాగుతున్న అభివృద్ధిని కుంటుపరుస్తున్నారు. ఇది తెలంగాణా ప్రాంతానికి, ఆంధ్రప్రదేశ్‌కి దురదృష్టకరం. దశాబ్దాల విలీనీకరణ ఫలితంగా ఉభయ ప్రాంతాలలో సృష్టించబడిన విలీన వుద్యమాల వైఫల్యాల కారణంగా మరింత ధృఢపడిన తెలుగు ప్రజల సమైక్యత అభేద్యమైనది. చరిత్రలో చోటు చేసుకొన్న తాత్కాలిక వేర్పాటును అధిగమించి సమైఖ్యతను సాధించుకున్న ఆంధ్రప్రదేశ్ సమైఖ్యత ఆదర్శవంతమయింది. ఈ సమగ్రత, సమైఖ్యత నాలుగవ సందేశం. దీని పరిరక్షణ అత్యంత ప్రధాన రాజకీయ కర్తవ్యం.

